

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby

Tvorba pracovních listů pro předmět výtvarná výchova

Bakalářská práce

Autor: Petra Hůhneová
Studijní program: Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Etická výchova se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: Mgr. Olga Kesnerová Řádková, Ph.D.
Konzultant: Mgr. et MgA. Petra Filipová, Ph.D.
Oponent práce: Mgr. Irena Loudová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Petra Hölmeová
Studium:	P20P0554
Studijní program:	B0114A300057 Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Studijní obor:	Etická výchova se zaměřením na vzdělávání, Výtvarná tvorba se zaměřením na vzdělávání
Název bakalářské práce:	Tvorba pracovních listů pro předmět výtvarná výchova
Název bakalářské práce AJ:	Creation of worksheets for the subject of art education

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Práce se zaměřuje na tvorbu pracovních listů k předmětu výtvarná výchova. V teoretické části se soustředíme na charakteristiku a klasifikaci materiálních didaktických prostředků textového charakteru, konkr. na pracovní listy, popisujeme jejich tvorbu. Cílem praktické části je vytvořit několik pracovních listů zaměřených na konkrétní historické období a s ním spojené umění v dějinách lidstva. Pracovní listy by žákům sloužily zároveň jako zápis z hodiny k danému tématu. Učitelé by měly sloužit pro úvod do probírané látky i jako soubor základních informací k danému tématu pro žáky. Součástí práce je také metodika, jak lze s pracovními listy pracovat a nástin možností pro další praktickou činnost žáků.

PIJOÁN, José. Dějiny umění 1. Praha: Odeon, 1982.

KALHOUS, Zdeněk a OBST, Otto a kol. Školní didaktika. Praha: Portál, 2002

SKALKOVÁ, Jarmila. Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1821-7.

MRÁZOVÁ, Lenka. Tvorba pracovních listů: metodický materiál. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013. ISBN 978-80-7028-403-2.

MRÁZ, Bohumír. Dějiny výtvarné kultury. 4. vyd., V Idea servis 3. vyd. Praha: Idea servis, 2002. ISBN 80-859-7039-2.

CHÂTELET, Albert. Světové dějiny umění: malířství, sochařství, architektura, užité umění. Praha: Ottovo nakladatelství v divizi Cesty, 2004. Pedagogika (Grada). ISBN 80-718-1936-0.

Zadávací pracoviště: Katedra výtvarné kultury a textilní tvorby,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Olga Kesnerová Řádková, Ph.D.

Oponent: Mgr. Irena Loudová, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 11.12.2019

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla všechny použité prameny a literaturu. Dále prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji vedoucí své práce Mgr. Olze Kesnerové Řádkové, Ph.D. za podporu, pomoc a cenné rady při psaní bakalářské práce. Taktéž děkuji Mgr. at MgA. Petře Filipové Ph.D. za připomínky a veškerá doporučení z hlediska nejen výtvarného během psaní této práce. Dále děkuji vedení katedry a reference katedry za shovívavost a vstřícnost.

Anotace

HÖHNEOVÁ, Petra. *Tvorba pracovních listů pro předmět výtvarná výchova*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 97 s. Bakalářská práce

Práce se zaměřuje na tvorbu pracovních listů k předmětu výtvarná výchova. V teoretické části se soustředíme na charakteristiku a klasifikaci materiálních didaktických prostředků textového charakteru, konkrétně na pracovní listy, popisujeme jejich tvorbu. Cílem praktické části je vytvořit několik pracovních listů zaměřených na konkrétní historické období a s ním spojené umění v dějinách lidstva. Pracovní listy by žákům sloužily zároveň jako zápis z hodiny k danému tématu. Učiteli by měly sloužit pro úvod do probírané látky i jako soubor základních informací k danému tématu pro žáky. Součástí práce je také metodika, jak lze s pracovními listy pracovat a nástin možností pro další praktickou činnost žáků.

Klíčová slova: výtvarná výchova, pracovní list, antika

Annotation

HÖHNEOVÁ, Petra. *Creation of worksheets for the subject of art education*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 97 pp. Bachelor Degree Thesis.

The thesis focuses on the creation of worksheets for the subject of art education. We focus on the characteristics and classification of didactic material resources with textual character in the theoretical part. Specially we describe the creation of the worksheet. The aim of the practical part is to create worksheets focused on a specific historical art period. The worksheets are also like a notes about the topic. They should serve teachers as an introduction to a topic and as a basic information on the given topic for pupils. The work also includes a methodology, how to work with worksheets and an outline of possibilities for further practical activities.

Key words: art education, worksheets, antiquity

Obsah

Úvod.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Úvod a cíle.....	10
1.1 Didaktické prostředky	10
1.1.1 Nemateriální didaktické prostředky.....	11
1.1.2 Materiální didaktické prostředky	13
2 Textové/literární pomůcky – Pracovní listy	18
2.1 Funkce pracovních listů	20
2.2 Výhody a nevýhody zařazení pracovních listů	22
2.3 Tvorba pracovních listů.....	22
3 Pracovní listy ve výtvarné výchově.....	25
3.1 Pracovní listy tvořené galeriemi.....	25
3.1.1 Pracovní listy Národní galerie Praha	26
3.1.2 Pracovní listy Bez názvu. Nedatováno.	28
3.1.3 Pracovní listy galerie Středočeského kraje.....	30
3.1.4 Pracovní listy dalších českých uměleckých institucí.....	32
3.1.5 Pracovní listy a edukační materiály zahraničních galerií	34
3.2 Shrnutí	34
4 Dějiny umění starověkého Řecka	35
PRAKTICKÁ ČÁST.....	45
5 Úvod a cíle.....	45
5.1 Struktura pracovních listů	46
5.1.1 Pracovní list 1 – umělecký objekt.....	46
5.1.2 Pracovní list 2 – souhrn	58
6 Metodika k práci s pracovními listy	60
6.1 Přehled aktivit	62
6.2 Aktivity předcházející práci s pracovními listy	63
6.3 Práce s pracovními listy	67
6.4 Prezentace výsledků	73

6.5	Inspirace pro následné aktivity.....	74
	Závěr	76
	Seznam použitých zkratk	77
	Seznam literatury	78
	Přílohy.....	86

Úvod

V této bakalářské práci se zaměřujeme na tvorbu pracovních listů do hodiny výtvarné výchovy pro žáky druhého stupně. Klademe si za cíl na základě prostudované literatury, analýzy pracovních listů, RVP a učebnic dějepisu vytvořit pracovní listy. Pracovní listy se soustředí na vybrané období dějin umění. Seznamují s ním žáky v návaznosti na jejich vědomosti z dějepisu, které doplní a prohloubí je o poznání umělecké. Zároveň rozvíjí kreativitu žáků a podporují jejich zájem o umění. Chceme také podpořit mezipředmětové vztahy a při práci s pracovními listy u žáků rozvíjet práci se zdroji.

Téma pracovních listů bylo zvoleno na základě půlroční stáže v Athénách, která poskytla možnost přímo se s uměním setkat a poznat ho v originále. Je jím antika, konkrétně klasické období starověkého Řecka zaměřené na umělecké předměty nalezené na Akropoli.

Teoretická část se zaměřuje na zařazení pracovních listů z pohledu obecné didaktiky v taxonomii didaktických prostředků. Následně blíže specifikujeme pracovní listy a uvádíme analýzu pracovních listů vytvořených vybranými galerijními institucemi. Kapitola 4 Dějiny umění starověkého Řecka tvoří základ pro faktické informace obsažené v pracovních listech. Analýza pracovních listů je pro nedostatek jiných zdrojů zaměřena na pracovní listy tvořené galerijními institucemi. Tyto pracovní listy jsou tvořeny pro pedagogy, kteří je mohou uplatnit v hodinách výtvarné výchovy.

Praktická část popisuje vytvořené pracovní listy a předkládá je. Pracovní listy jsou doplněny metodikou pro učitele, která specifikuje, jak s listy pracovat. Při tvorbě pracovních listů je cílem dodržet zásady jejich tvorby, které jsou specifikovány v teoretické části. V přílohách nalezneme autorské kresby, které jsou pořízeny v rámci praktické stáže v Athénách. Z kreseb vychází digitální kresby, které jsou obsaženy v pracovních listech.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Úvod a cíle

V teoretické části se nejprve zabýváme zařazením pracovních listů v rámci taxonomie obecné didaktiky mezi didaktické prostředky. Následně rozebíráme, jak tyto materiální didaktické prostředky (pracovní listy) tvořit z pohledu obecné didaktiky. Z důvodu nedostatku odborné literatury didaktiky výtvarné výchovy, která by se věnovala tvorbě materiálních didaktických prostředků, je zařazena analýza výtvarných pracovních listů, které vytvořily galerijní instituce v rámci edukační činnosti. Výběr pracovních listů poskytovaných galeriemi se týká materiálů tvořených pro pedagogy tak, aby je mohli použít v rámci své praxe při výuce. Poslední kapitolou jsou dějiny umění starověkého Řecka seznamující s informacemi, které jsou teoretickou oporou pro praktickou část.

1.1 Didaktické prostředky

Nejprve se budeme zabývat definováním pojmu didaktické prostředky a tím, jak je lze dělit a strukturovat. Nejobecněji tento pojem v rámci didaktiky pojímají Obst a Kalhous (2002), kteří se shodují s Maňákem (1995) a Petlákem (2004) a považují za didaktický prostředek vše, co učitel a žáci využívají k dosahování výchovně vzdělávacích cílů.

Skalková vnímá didaktický prostředek ve vztahu k cíli jako: „... *to, co slouží k dosažení tohoto cíle.*“ (1999, s. 232), v čemž se shoduje s výše zmíněnými autory, kteří pouze definici dále rozvádějí. Například Kalhous a Obst rozšiřují definici o výčet možných didaktických prostředků, čímž dochází k závěru, že je nutné rozdělit didaktické prostředky na materiální a nemateriální a ty dále strukturovat.

Ze zmíněných definic by vyplynula například takováto strukturace (podobně Janiš, 2006):

Didaktické prostředky

Didaktické prostředky materiální	Didaktické prostředky nemateriální
- Učební pomůcky	- Vyučovací metody
- Technické výukové prostředky	- Organizační formy výuky
- Organizační a reprografická technika	- Didaktické zásady
- Výukové prostory a jejich vybavení	- apod.
- Vybavení učitele a žáka	

1.1.1 Nemateriální didaktické prostředky

Mezi nemateriální didaktické prostředky řadíme například znalosti, vyučovací metody, organizační formy výuky, dílčí cíle apod. Nemateriální didaktické prostředky jsou ze své podstaty povahy nehmotní činitele napomáhající dosažení výchovně-vzdělávacích cílů. (Kalhous a Obst, 2002; Maňák, 1995)

Vyučovací metody

Slovo metoda chápeme jako způsob či cestu. Vyučovací metoda je promyšlený způsob dosáhnutí výchovně-vzdělávacího cíle neboli dle Skalkové (1999, s.166) je to: „...způsoby záměrného uspořádání činností učitele i žáků, které směřují ke stanoveným cílům.“ Petlák (2004, s. 125) tuto definici rozšiřuje o: „...zámerné usporiadanie obsahu vyučovania, činnosti učitel'a a žiaka, ktoré sa zaciel'ujú na dosiahnutie stanovených výchovných a vzdelávacích ciel'ov, a to v súlade so zásadami organizácie vyučovania.“ Maňák (1995) se v definici s předchozími autory taktéž shoduje.

Škála metod je pestrá, lze ji třídit vždy dle určitého klíče. Pedagogický slovník klasifikuje metody: „... např. podle fází vyučovacího procesu (utváření, upevňování, prověřování vědomostí), podle způsobu prezentace (slovní, názorné, praktické), podle charakteru specifické činnosti (metody uplatňované v jednotlivých vyučovacích předmětech...“ (Průcha, 2003, s.287)

Další možnou klasifikací vyučovacích metod je klasifikace Maňáka, metody dělí z hlediska:

- a) pramene poznání a typu poznatků – aspekt didaktický;
- b) aktivity a samostatnosti žáků – aspekt psychologický;
- c) myšlenkových operací – aspekt logický;
- d) fází výchovně vzdělávacího procesu – aspekt procesuální;
- e) výukových forem a prostředků – aspekt organizační;
- f) aktivizující metody – aspekt interaktivní (J. Skalková, 1999).

Novější klasifikací Maňáka a Švece (2003) je třídění metod na základě kombinovaného pohledu. V tomto případě jsou metody rozčleněny do třech základních kategorií na klasické výukové metody, aktivizující a komplexní výukové metody.

Kalhous a Obst klasifikují metody dle Lernerova (1986), který vychází z pyramidy učení žáka a základní charakteristiky práce učitele. Uvádí tak pět metod (informačně-receptivní metoda, reproduktivní metoda, metoda problémového výkladu, heuristická metoda, výzkumná metoda), které lze členit do dvou základních skupin (reproduktivní a produktivní metody) (Kalhous a Obst, 2009)

Organizační formy výuky

Metody a formy výuky jsou spolu ve velmi úzké interakci. Formy jsou vlastně podmínky, které si pro svou práci uzpůsobujeme. Dle Maňáka rozeznáváme tři kategorie forem výuky a to: „*A. Organizační formy výuky podle vztahu k osobnosti žáka B. Organizační formy podle charakteru výukového prostředí C. Organizační formy výuky podle délky trvání*“ (1995, s. 47-48)

Pomocí organizačních forem učitel rozvrhuje výuku, a to z hlediska počtu žáků (frontální, skupinová, párová, individualizovaná, individuální, diferencovaná, týmová a tandemová výuka), času (vyučovací hodiny, dvouhodina, blok apod.) a prostoru (třída, laboratoř, muzeum, venkovní prostor apod.). (Maňák, 1995)

1.1.2 Materiální didaktické prostředky

Materiální didaktické prostředky můžeme obecně označit jako prostředky vztahující se ke konkrétním předmětům a jevům, které jsou povahy materiální. V literatuře je možné setkat se s jinými pojmy, které autoři vnímají jako ekvivalentní k pojmu materiální didaktický prostředek, například učební pomůcky, didaktické prostředky, didaktické prostředky hmotné aj. Petlák, Obst a Kalhous i Maňák a další používají výrazu materiální didaktický prostředek. (Petlák, 2004)

Pedagogická encyklopedie zužuje pojem materiální didaktické prostředky oproti didaktickým prostředkům: „... *na hmotné nosiče informací, na technická zařízení, výbavu škol a tříd, které slouží výchovně-vzdělávacím účelům.*“ (Průcha, 2009)

Petlák definuje materiální didaktické prostředky, jako: „...*všetky predmety, ktoré slúžia k názornosti vyučovania a umožňujú dokonalejšie, rýchlejšie a komplexnejšie osvojenie si učiva vo výchovno-vzdelávacom procese, ...*“ (2004, s.182)

Maňák uvádí: „... *všetchny materiální předměty, které zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu.*“ (1995, s. 52) Didaktické prostředky v užším smyslu Maňák vnímá jako materiální předměty, které spolu s vyučovací metodou a organizační formou výuky vedou k dosahování výchovně-vzdělávacích cílů.

Skalková (1999) používá pojem didaktický prostředek ve stejném slova smyslu jako ostatní autoři pojem materiální didaktický prostředek. Ve své publikaci cituje definici Maňáka (1995).

Výše jsme definovali materiální didaktické prostředky jako hmotné (hmatatelné) předměty ve vyučovacím procesu (na rozdíl oproti metodám či formám), co zúčastněným v rámci edukačního procesu pomáhají dosahovat výchovně-vzdělávacích cílů. Bez materiálních didaktických prostředků se pedagog v současné době v rámci své praxe neobejde. Význam a důležitost materiálních didaktických prostředků podkládá Obst informací: „...*, že člověk získává 80% informací zrakem, 12% informací sluchem, ...*“ (2009, s.337). Lze ji podpořit i textem Maňáka: „*Didaktické prostředky*

vždy výuku v nějaké míře doprovázely a zajišťovaly, protože jsou její materiální podmínkou a základnou.“ (1995, s. 52)

Bylo by mylné předpokládat, že materiální didaktické prostředky jsou neměnné. Naopak lze sledovat jejich postupný vývoj spojený s rozvojem techniky i kultury. Na první pohled by bylo možné myslet si, že v rámci vývoje dojde k nahrazování materiálních didaktických prostředků novými, dochází ovšem k obohacení, nikoliv k úplnému nahrazení. V pedagogické encyklopedii (Průcha, 2009) se setkáváme s dělením materiálních didaktických prostředků z historického hlediska na několik generací pomůcek, kterými jsou:

- konkrétní předměty a jevy funkčně využité při vzdělávání,
- předstrojové pomůcky (např.: náčrt, obraz, reálné modely),
- pomůcky spojené s vynálezem tisku (tištěné materiály, knihy),
- prostředky zefektivňující lidské smysly (dalekohled, drobnohled, film atd.),
- zařízení umožňující komunikaci člověk-stroj (počítač, internet).

Nalezneme zde také obecnou klasifikaci materiálních didaktických prostředků (Průcha, 2009), která je v podstatě totožná jako přehled základních učebních pomůcek (Maňáka, 1995):

1. Skutečné předměty (přírodniny, preparáty, výrobky apod.).
2. Modely (statistické, dynamické).
3. Přístroje, technická zařízení, stroje.
4. Zobrazení:
 - a. obrazy, náčrty, kresby, fotografie,
 - b. statická projekce (epiprojekce, diaprojekce, zpětná projekce).
5. Zvukové pomůcky (hudební nástroje, gramofonové desky, magnetofonové pásky, CD-ROM).
6. Dotykové obrazové pomůcky (reliéfové obrazy, slepecké písmo).
7. Literární pomůcky (knihy, učebnice, mapy, atlasy).
8. Nosiče informací pro PC.

Další klasifikaci materiálních didaktických prostředků nám předkládá Kalhous a Obst (2002) (tutéž klasifikaci v zjednodušené formě ve své publikaci uvádí Petlák (2004):

I. Učební pomůcky

1. Originální předměty a reálné skutečnosti:

1. Přírodniny:
 - a. V původním stavu (minerály, rostliny)
 - b. Upravené (vycpaniny, lihové preparáty)
2. Výtvary a výrobky – v původním stavu (vzorky výrobků, přístroje, umělecká díla)
3. Jevy a děje – fyzikální, chemické, biologické aj.

2. Zobrazení a znázornění předmětů a skutečností:

- a) Modely – statické, funkční, stavebnicové
- b) Zobrazení
 - a. Prezentovaná přímo (školní obrazy, fotografie, mapy)
 - b. Prezentovaná pomocí didaktické techniky (statické, dynamické)
- c) Zvukové záznamy – magnetické, optické

3. Textové pomůcky:

- a) Učebnice – klasické, programové
- b) Pracovní materiály – pracovní sešity, studijní návody, sbírky úloh, tabulky, atlasy
- c) Doplnková a pomocná literatury – časopisy, encyklopedie

4. Pořady a programy prezentované didaktickou technikou:

- a) Pořady – diafonové, televizní, rozhlasové
- b) Programy – pro vyučovací stroje, výukové soustavy či počítače

5. Speciální pomůcky:

- Žákovské experimentální soustavy
- Pomůcky pro tělesnou výchovu

II. Technické výukové prostředky

III. Organizační a reprografická technika

IV. Výukové prostory a jejich vybavení

V. Vybavení učitele a žáka

1.1.2.1 Funkce materiálních didaktických prostředků

V zjednodušeném základu lze hovořit o funkci lepšího pochopení učiva, k čemuž materiální didaktické prostředky bezesporu slouží. Materiální didaktické prostředky mají ale v rámci vazby na vyučovací proces rozmanitou škálu funkcí. Petlák (2004) předkládá toto dělení funkcí:

a) motivační,	g) názorná,
b) informační,	h) jsou zdrojem a nositelem informací,
c) formativní ,	i) racionální a ekonomická,
d) instrumentální,	j) ulehčuje přechod od teorie k praxi,
e) procvičovací,	k) podporuje samostudium.
f) systematizující,	

Pedagogická encyklopedie (Průcha, 2009) uvádí dělení funkcí následující:

- a) výchovná,
- b) estetická,
- c) organizačně řídicí,
- d) ergonomická,
- e) komunikativnosti a sociability,
- f) intelektuální,
- g) gnozeologická funkce.

1.1.2.2 Učební pomůcky

Vzhledem k tomu, že se v práci zabýváme pracovními listy, následně se více zaměříme na kategorii učebních pomůcek. Učební pomůcky používáme především k hlubšímu osvojení vědomostí a dovedností. Jsou to materiální prostředky, díky nimž má učitel možnost zprostředkovat poznání skutečnosti žákům. Skalková (1999, s. 233) k učebním pomůckám uvádí, že: „*Usnadňují proces učení žáků a pomáhají k hlubšímu osvojování vědomostí a dovedností.*“ Lze je vnímat jako označení pro objekty, předměty, které nám zprostředkovávají nebo napodobují realitu, poskytují větší názornost či usnadňují výuku. (Maňák, 1995; Průcha, 2003)

Žáci a studenti mohou vnímat učivo více smysly, možností manipulovat s předměty či jejich napodobeninami, zobrazeními nebo symboly dochází k propojení s praxí. Mohou vést k aktivizaci a motivaci žáka k dalším činnostem. (Dostál, 2008)

Maňák (1995) dělí učební pomůcky z hlediska:

a) vztahu pomůcky a zprostředkované skutečnosti na:

- reálné předměty a jevy,
- věrné zobrazení skutečnosti,
- pozměněné zobrazení skutečnosti,
- znakové zobrazení skutečnosti

b) a vývoje na:

- předstrojové pomůcky,
- pomůcky spojené s vynálezem knihtisku,
- pomůcky zefektivňující lidské smysly,
- pomůcky umožňující komunikaci člověka se strojem.

2 Textové/literární pomůcky – Pracovní listy

Z výše uvedené taxonomie učebních pomůcek vybíráme textové, literární pomůcky, konkrétně pracovní listy, jelikož se jimi v práci zabýváme. Dále předkládáme dělení textových, literárních prostředků a blíže definujeme pracovní listy.

Textové pomůcky můžeme klasifikovat dle Petláka (2004) na:

- a) Učebnice – klasické, programové.
- b) Pracovní materiály – pracovní sešity, studijní návody, sbírky úloh, tabulky, atlasy.
- c) Doplnková a pomocná literatura – časopisy, encyklopedie.

Z textových, literárních pomůcek vybíráme z výše uvedené taxonomie Pracovní materiály, kam bychom mohli řadit pracovní sešity, potažmo pracovní listy. Dále budeme rozebírat již přímo problematiku pracovních sešitů/listů, protože se v práci v praktické části zaměřujeme na tvorbu pracovních listů.

Dle pedagogického slovníku definujeme pracovní sešit jako: „*Druh cvičebnice obsahující převážně úkoly a cvičení pro samostatnou práci žáků.*“ (2003, s. 174) Petty (2013, s. 212) ve své publikaci předkládá následující definici: „*Pracovní listy obsahují sérii příkladů, otázek či praktických úkolů, někdy i shrnutí probírané látky.*“ A řadí je mezi rozmnožované materiály. Janiš (2019) pracovní listy označuje za materiály sloužící přednostně k samostatné práci žáka na rozdíl například od učebnic, které jsou také podkladem pro práci učitele. Finková a Pastieriková (2015) rozumí pod pojmem pracovní list: „*doplňkový učební materiál vážící se k danému tématu. Jeho cílem je procvičení a prohloubení dané problematiky prostřednictvím konkrétních cvičení a úkolů.*“ Maněnová (2014, s. 7) vidí podstatu pracovních listů v: „*tom, že neobsahují rozsáhlejší výkladové texty jako učebnice, ale jsou to v podstatě soubory úloh, které má žák na daném stupni školy v daném předmětu samostatně řešit.*“

Finková a Pastieriková (2015) pracovní listy dělí dle způsobu práce s nimi na:

1. pracovní listy pro práci s lektorem (využívány v průběhu výuky či přednášky, předpokládá se zapojení lektora, proto není potřebné úkoly přesně specifikovat),

2. pracovní listy pro samostatnou práci (tzv. samoobslužné, vyšší nároky na metodickou stránku materiálu, mezi úkoly a aktivity se musí zařadit instrukce a doplňující komentáře).

Z časového hlediska můžeme pracovní listy třídit na pracovní listy používané:

- a) v období před samotnou výukou či přednáškou – úkoly a cvičení obeznamují s problematikou (funkce poznávací, orientační, rozvíjející a motivační),
- b) v průběhu výuky či přednášky – využívají se hlavně pracovní listy pro práci s lektorem (funkce poznávací, rozvíjející a upevňovací),
- c) po výuce/přednášce – pracovní listy pro samostatnou práci, které lze vypracovat např. v domácím prostředí (ověření nabitých vědomostí – funkce kontrolní a upevňovací, ale i motivační, sebevzdělávací, poznávací či rozvíjející).

(Finková a Pastieriková, 2015)

Stejně dělení uvádí i Mrázová (2013), která přidává dělení s ohledem na galerijní prostředí dle jejich rozsahu na:

- a) samostatné informační listy (základní informace),
- b) samostatné pracovní listy (obvykle jedna strana úkolů, aktivit a podnětů),
- c) informační sešity (útlá textová brožurka poskytující rozšíření informace),
- d) pracovní sešity (stejně jako samostatné listy pouze čítá více listů),
- e) dětské katalogy,
- f) komplexní sada doprovodných materiálů

a podle formy a obsahu Mrázová (2013) rozlišuje pracovní listy:

- a) informační,
- b) aktivizující,
- c) informačně-aktivizující.

Maněnová (2014) rozlišuje čtyři druhy pracovních listů, kterými jsou:

- a) Pracovní listy didaktizované – klasické
 - a. k uspořádání a pochopení učiva v souvislostech,
 - b. k procvičení a opakování učiva.
- b) Předtištěný test.
- c) Návod, technologické postupy.
- d) Omalovánky, vystřihovánky.

2.1 Funkce pracovních listů

„Jedním z prioritních posláních pracovních listů je fixace probraného učiva.“ (Janiš, 2019, s. 86). Můžeme tedy hovořit o tom, že pracovní listy mají funkci upevnování učiva. V tom se shoduje s Finkovou a Pastierikovou (2015, s.14), které blíže cíle pracovního listu specifikují jako: *„... procvičení a prohloubení znalosti určité problematiky prostřednictvím konkrétních cvičení a úkolů.“*

Publikace Metodika tvorby učebních textů DVPP pro inkluzivní vzdělávání (2015) předkládá výběr funkcí pracovních listů, kterými jsou:

- Orientační a koordinační – pracovní listy by měly promyšleně navazovat na probíranou problematiku a zároveň nabízet nové pohledy a propojení získávaných informací.
- Poznávací a systematizační – pracovní listy zpravidla obsahují základní poznatky, úkoly a náměty k tématu.
- Rozvíjející – pracovní listy pomáhají rozvíjet osobní zájem o dané téma.
- Upevňovací – podporují fixaci nových poznatků.
- Kontrolní – umožňují kontrolu správnosti zapamatovaných informací.
- Motivační a sebevzdělávací – svým obsahem a zpracováním by měly pracovní listy také motivovat k dalšímu zájmu o téma.

Stejný seznam funkcí blíže specifikovaný na míru muzejní pedagogiky je uveden v publikaci Tvorba pracovních listů (2013).

Maněnová (2014) vidí možnosti využití pracovních listů v rámci mezipředmětových vztahů, hodí se pro vyučovací formy individuální, kolektivní

i skupinové. Žákům pomáhají lépe si látku zorganizovat a tím ji snadněji pochopit. Rozvíjí se samostatnost, tvořivost a zájem o učení se a schopnost vyhledávat a zpracovávat informace. Žáci získávají nové poznatky a dochází k upevnování učiva. Vytváří prostor pro individualizaci (žáci mohou pracovat vlastním tempem). Funkce pracovních listů vidí Maněnová (2014) jako přínosné nejen pro žáky, ale taktéž pro pedagogy.

Při tvorbě pracovních listů se z pohledu jejich funkce můžeme vztáhnout také k funkcím učebnic. Fulková (2006) uvádí následující funkce učebnic: informační, transformační, systematizační, upevňující a sebekontrolní, sebevzdělávací, integrující, koordinující, rozvojově-výchovnou, motivační. Výčet funkcí je podobný jako funkce pracovních listů. Největším rozdílem je, že pracovní listy oproti učebnicím omezují množství textu, stále ho ale obsahují, proto dále uvádíme dělení strukturálních prvků dle Fulkové (2006) na:

1. textové strukturální prvky s charakterem informací (patří sem například výkladový text, úvodní text, poučky, pravidla, příklady, vysvětlivky, ...),
2. strukturální prvky s charakterem příkazů (lze sem zařadit úlohy, příkazy, návody na pokusy, podněty k zamyšlení, ...),
3. strukturální prvky poskytující přehled (například tabulky, diagramy, přehled vztahů, ...),
4. obrázky,
5. orientační prostředky (obsah, nadpisy, grafické symboly, ...).

Z výše uvedeného vyplývá, že pracovní listy v rámci výuky můžeme využívat ve všech jejích fázích. Mohou motivovat, procvičovat a prohlubovat probírané téma, pracovní listy totiž ze své podstaty nutí žáky k aktivní práci. Můžeme také konstatovat, že pracovní listy plní funkci aktivizační a více žáka zapojují do výuky. V různé míře poskytují žákům možnost a prostor pro vlastní kreativitu. Dalším přínosem je kvalitní procvičení učiva, snazší zapamatování teoretických poznatků, a také v budoucnu rychlejší vybavení látky. (Finková, Pastieriková, 2015)

2.2 Výhody a nevýhody zařazení pracovních listů

Před tím, než se začneme zabírat samotnou tvorbou pracovních listů, bylo by vhodné znát jejich výhody a nevýhody. Do jaké části výuky lze pracovní listy zařadit a čeho se při jejich použití vyvarovat.

Oproti učebnicím a učebním textům poskytuje pracovní list snadnější způsob porozumění dané oblasti a je přehlednější. Dalším pozitivem je zábavný způsob jejich provedení, podporují vnímání a zkoumání dané problematiky. Jednotlivé pracovní listy můžeme zakládat do šanonů apod. a žákům tak vzniká ucelený přehled, ke kterému se lze vracet. Můžeme ho koncipovat jako dílčí aktivitu nebo na něj můžeme navázat další činnosti a pracovat s ním průběžně po delší dobu. (Finková, Pastieriková, 2015; Maněnová, 2014)

Nevýhodou je náročnější příprava, především z pohledu času. Častou výtkou je špatné koncipování pracovního listu a časté zařazování v hodinách. Další nevýhodou může být případná finanční náročnost spojená s tiskem, ale lze pracovat s možností využití pracovních listů v elektronické podobě. Při práci s pracovními listy se připravujeme o interakci mezi učitelem a žákem (Finková, Pastieriková, 2015; Maněnová, 2014)

2.3 Tvorba pracovních listů

Při samotné tvorbě pracovních listů je důležité zohlednit, pro jakou cílovou skupinu je list tvořen a s ohledem na to ho koncipovat. Také si autor pracovních listů musí rozmyslet, jakou funkci má pracovní list ve výuce plnit a podle toho rozvrhnout jeho strukturu. Jednotlivá cvičení a úkoly v pracovním listu pak závisí především na kreativitě autora. (Finková, Pastieriková, 2015)

Petty (2013) uvádí následující zásady pro tvorbu pracovních listů:

- odstupňování obtížnosti práce,
- jednoduché otázky na začátku, aby žákům dodaly sebedůvěru,
- členění otázek na části, každá otázka má své číslo,

- jasné úkoly pro vyzkoušení nových schopností a znalostí, složitější otázky až po pochopení základních postupů,
- alespoň jedna otevřená otázka,
- zvážit dosavadní životní zkušenosti žáků,
- zajímavost, dobrá grafika, použití schémat a fotografií, avšak nepřehlcování informacemi.

Maněnová (2014) odkazuje na zásady tvorby pracovních listů, které uvádí Petty a s odkazem na další autory zásady rozšiřuje. Pracovní list by měl být mimo výše zmíněné body také:

- zábavný,
- jeho text by měl být uspořádaný, jasný a srozumitelný, dobře čitelný a jazyková náročnost textu by měla odpovídat úrovni a věku žáků,
- nové pojmy musí být dostatečně vysvětleny, případně musí jasně vyplynout z kontextu
- vzhled a grafická úprava písma by měla zjednodušit orientaci v textu,
- měl by navázat na probírané učivo a znalosti prohloubit,
- z pohledu ekonomiky se doporučuje list černobílý, s málo čitelnými černými plochami a oboustranný tisk,
- pracovní listy mají směřovat žáky k samostatnému přemýšlení, experimentování a praktickým činnostem (k výzkumu)
- v poslední řadě by měli tvořit prostor pro spolupráci.

Finková, Pastieriková (2015) uvádí následujících pět zásad, které by se měly zohlednit při tvorbě pracovních listů.

1. Cílová skupina.
2. Stanovení cíle a funkce pracovních listů.
3. Zohlednění časového hlediska.
4. Samostatnost při práci s pracovním listem.
5. Obsah a strukturace pracovních listů.

Maněnová (2014) dále představuje několik způsobů tvorby pracovních listů. Můžeme je tvořit jako:

- koláž (z jednotlivých vykopírovaných částí (úlohy, obrázky apod.) sestavíme výsledný pracovní list, který doplníme psaným textem, tím způsobem, že jednotlivé vystříhané části rozmístíme a nalepíme na papír v požadovaném formátu (obvykle A4) a rozkopírujeme ho),
- metodou elektronickou (je založena na práci s počítačem či tabletem po celou dobu tvorby pracovního listu, umožňuje snažší a rychlejší možnost dílčích úprav, ale je časově náročnější) a
- kombinací koláže a elektronické metody (vybrané části (úlohy, obrázky apod.) naskenujeme do počítače a v elektronické podobě je upravujeme, následný tištěný list lze ještě ručně dotvořit a rozkopírovat, je časově nejnáročnější).

3 Pracovní listy ve výtvarné výchově

Výtvarná výchova je především předmětem zaměřujícím se na praktickou tvůrčí činnost žáka, proto se neseťkáváme ve velké míře s užitím pracovních listů v hodinách. V České republice lze v posledních letech sledovat silící trend edukačních materiálů v galeriích i jiných institucích (př.: muzeum) pro různé věkové kategorie. Můžeme se setkat s edukačními materiály k aktuální, dočasné výstavě, k dílům ze stálých expozic apod., které jsou k dispozici v rámci edukačních programů či volně v galeriích. Veškeré tyto materiály jsou v blízkém sepětí s výtvarnou výchovou.

V období pandemie covidu se také rozšířily edukační materiály dostupné online. Pedagog tak získal odborníky vytvořené pracovní listy, které mohl využít v době pandemie, a které může využívat dodnes ve výuce výtvarné výchovy. Některé jsou vytvořeny v souvislosti se sbírkami dané galerie, nejsou ovšem nutně spjaty s její návštěvou.

V rámci pracovních listů v režimu online se v Čechách často setkáváme s tvořivými aktivitami. Principem listů je samostatná aktivita jedince, která je nějakým způsobem propojena s konkrétním umělcem či uměleckým dílem. Propojení konkrétního díla nebo autora s aktivitou je různé. V některých případech slouží dílo či autor jako motivace a inspirace k individuální tvorbě. Jindy je naopak samostatné tvoření až následně vztaženo k umělci či dílům, se kterými se jedinec seznamuje, znalost umělce/díla nijak nepodmiňuje ani nemotivuje samostatnou tvorbu. V tomto případě lze tedy samostatnou uměleckou aktivitu označit jako motivaci k následnému zájmu o umělce a dílo.

3.1 Pracovní listy tvořené galeriemi

Pokud se v oboru výtvarné výchovy zaměříme na pracovní listy pro druhý stupeň základní školy, setkáme se s pracovními listy vytvořenými pedagogy pro vlastní užití. Tento zdroj pracovních listů bývá různé kvality. Jak již bylo zmíněno v oboru výtvarné výchovy se bohužel setkáváme s odborně vytvořenými pracovními listy korespondujícími s výtvarnou výchovou pouze od institucí jako jsou galerie či muzea.

3.1.1 Pracovní listy Národní galerie Praha

Národní galerie Praha nabízí mnoho pracovních listů online, které jsou tříděny do kategorií (S)MYSL V UMĚNÍ, LABORAT(V)OŘ, UMĚNÍ (BÝT) DOMA, UMĚNÍ (BÝT) VENKU, TECHNIKY (U)MĚNÍ. Obvykle je výstupem pracovního listu hmotné dílo či fotografie. Edukační materiály propojuje jednotná grafika. Některé listy v online formátu nabízejí možnost odkazů, v nichž je například postup samostatné práce pro lepší přehlednost zaznamenán na video. Je užíváno bezpatkové písmo.

Pracovní listy Národní galerie Praha mají jednotnou strukturu a jasné členění. Jsou tvořeny v programu PowerPoint, ve formátu na šířku. Pracovní listy jsou souborem čtyř archů. Výjimku tvoří pracovní listy z kategorie (S)MYSL V UMĚNÍ, ty čítají vždy pouze dva listy. Nenalezneme zde fotografickou dokumentaci postupu práce ani úvodní list. Oproti ostatním pracovním listům jsou opatřeny QR kódy. Po načtení QR kódu lze shlédnout krátké ilustrativní video, které obsahuje jak výchozí inspirační zdroj (umělecké dílo ze sbírek Národní galerie Praha), tak postup samostatné tvůrčí činnosti. Druhou výjimkou jsou pracovní listy kategorie UMĚNÍ (BÝT) DOMA, které mají zcela odlišnou strukturu, proto budou rozebrány zvlášť. (Vzdělávací programy, Národní galerie Praha, 2023)

Struktura pracovních listů Národní galerie Praha

Lze vysledovat pět základních fragmentů, z kterých se skládají veškeré listy ke konkrétnímu tématu. Prvním z nich je úvodní list. Jako jediný má tento list pozadí, kterým je fotografie vybraného díla. Název listu je situován vždy do oblasti levého spodního rohu prvního listu. První list také obsahuje logo Národní galerie Praha, které zaujímá dvě třetiny listu a je situováno do pravé poloviny. Na následujících listech se logo objevuje vždy ve zmenšené verzi v levém horním rohu. Úvodní list také obsahuje odstavec textu, který uživatele informuje o kategorii, pod kterou list spadá.

Dalšími čtyřmi stavebními kameny listu jsou základní informace o umělcích či dílech; fotografická dokumentace děl a umělců, případně postupu práce; návodná část pro samostatnou práci s názvem „Jak na to?“ a poslední část, v níž nalezneme souhrn pomůcek potřebných k práci nazvaný „Co potřebujete?“.

Základní informace o umělcích či dílech činí od zhruba 500-900 znaků zabírajících vizuálně zhruba jednu třetinu až jednu čtvrtinu stránky. Informace o autorovi a jeho tvorbě jsou obecné, zaměřují se hodně na uvažování autora o jeho tvorbě, případně na jeho vývoj jako umělce, jak pracoval, proč se zabýval daným tématem, co ho k tomu vedlo apod. Nenalezneme zde hlubší biografické údaje či názvy díla nebo děl. Často se tu setkáváme s krátkou citací autora, případně výroku o autorovi. Objevují se zde také věty tázací, často jsou užity jako úvod odstavce. Slouží k vtažení do tématu, motivaci a zaujetí čtenáře.

V části „Jak na to?“ se v některých případech objevuje krátký úvodní odstavec textu, který je zároveň zjednodušeným shrnutím postupu práce a motivací. Stejně jako v základních informacích o umělcích či dílech, i zde se vyskytují tázací věty, které čtenáře motivují k práci a zaujetí pro téma, případně jimi jsou otázky k zamyšlení nad tématem. Následuje postup práce, který je psán v bodech. Někdy je propojen s fotografiemi, které zde jsou jako názorná ukázka postupu práce. Text postupu práce přímo oslovuje čtenáře. Jednotlivé listy se různí v tom, zda je použito vykání či tykání směrem k uživateli. Častější formou je vykání.

Část „Co potřebuješ?“ předkládá uživateli listu krátký seznam pomůcek, které bude k samostatné tvůrčí práci potřebovat. V některých případech je výčet pomůcek sepsán do věty, častěji se ovšem objevuje výčet v bodech, který dle našeho názoru působí přehledněji.

Poslední částí je obrazový materiál, který má dvě podoby. Jednou z podob jsou ilustrační fotografie postupu práce, které usnadňují porozumění a ilustrují celý tvůrčí proces nebo jeho část. Druhou podobou je obrazový materiál vztahující se k autorovi či dílu, které je východiskem a inspirací celého tvůrčího procesu, který uživatel pracovního listu může absolvovat. Vždy se setkáme s konkrétním dílem či díly autora, někdy i s fotografií autora. Listy se různí v tom, zda je obrazový materiál opatřen popiskem (autor, název díla, rok, zdroj).

V rámci pracovních listů nejsou využívány žádné grafické dělicí prvky, text je členěn do odstavců a oddělen jednotlivými nadpisy. Vizuálně text v některých případech odděluje obrazový materiál.

Pracovní listy kategorie UMĚNÍ (BÝT) DOMA, se zcela liší v základní struktuře od zbytku pracovních listů. Jsou tvořeny v programu Word (formát A4 na výšku) a vždy čítá dva archy. Celá kategorie má koncept výzev, jednotlivé listy tudíž neobsahují konkrétní nadpisy, jak tomu bylo u předchozích pracovních listů, ale pouze číslo výzvy. V záhlaví stránky je celý název galerie v českém i anglickém jazyce. Logo je umístěno do pravého horního rohu. Novým prvkem jsou grafické dělicí čáry, které člení text na tři části. Nadpis, podnadpis a logo; obecné informace o kategorii UMĚNÍ (BÝT) DOMA, číslo výzvy a motivace; inspirace a postup. Oproti předchozím pracovním listům chybí část „Co potřebujete?“ Motivace ve velké míře využívá vět tázacích. Autoři a jejich díla v tomto konceptu hrají roli pouhé inspirace, není na ně kladen takový důraz, jako u ostatních pracovních listů. I zde se setkáme s obrazovým materiálem. Část „Jak na to?“ obsahuje postup psaný v bodech doplněný o fotopostup s opakující se strukturou (dvě fotografie a nad nimi popis práce).

3.1.2 Pracovní listy Bez názvu. Nedatováno.

Širokou nabídku pracovních listů a edukačních materiálů nabízí stránka Bez názvu. Nedatováno., která je určena přímo pedagogům, především výtvarné výchovy. Veškeré materiály mají jednotnou grafickou úpravu a propojuje je skupina kreslených postav, průvodců. Pracovními listy provází vždy jedna či více postav z celé skupiny. Ve skupině jsou zastoupeny různé věkové kategorie a každá postava má i svou charakteristiku, roli, s kterou se konkrétní lidé mohou ztotožnit. V rámci tak velkého projektu, kterým bezesporu tento byl, skýtá tento způsob zpracování možnost oslovit mnohem širší škálu lidí a zvýšit tak zájem o umění. Na stránkách se nachází mnoho doprovodného materiálu a podpůrných textů ke konkrétním pracovním listům. S ohledem na téma práce se budeme dále zabývat podrobnějším rozbořením pouze pracovních listů.

Pracovní listy jsou na těchto stránkách, stejně jako na stránkách NGP, kategorizovány. Pracovní listy s výtvarnou tematikou nalezneme pod kategoriemi

Tvoříme doma, Muzeum z pokoje, Tvoříme digitálně, Tvoříme o svátcích, Tvoříme v noci, Ve světě obrazů. Jednotlivé pracovní listy se mohou objevovat i pod více než jednou kategorií. (Bez názvu. Nedatováno, 2023)

Struktura pracovních listů z webu Bez názvu. Nedatováno.

Princip a strukturace listů, tedy členění na jednotlivé fragmenty, je obdobné jako u pracovních listů Národní galerie Praha. Opět se dozvídáme faktické informace o umělci a díle, někdy se objevuje datace. Množství textu je podobné jako v pracovních listech Národní galerie Praha. Bez názvu. Nedatováno má texty na listech více motivační a dozvídáme se z nich méně faktických informací. Více informací o autorovi a díle se lze dozvědět mimo pracovní list v textech, které ho doprovází. Taktéž obsahují konkrétní umělecké dílo, které je východiskem a inspirací pro samostatnou tvůrčí práci. Listy obsahují část s postupem a potřebnými pomůckami k vlastní práci.

Oproti pracovním listům Národní galerie Praha jsou tyto listy více barevné, dětské. Využívají barevný podklad v kombinaci s bílými poli s textem nebo naopak. Objevuje se i umístění textu volně na stránku bez ohraničení. Nadpisy a někdy i podnadpisy jsou ve specifickém fontu, který napodobuje dětské písmo. Jsou obohaceny o zmíněné kreslené průvodce, kteří komunikují s uživatelem, který s listem pracuje. Předkládají otázky k zamyšlení, rozvíjí potřebu sociální interakce a, jak sami autoři uvádí, je to: „... *motivační, polidšťující prvek ... Postavy si s dětmi povídají a snaží se propojit umění s dětskou zkušeností.*“ (Bez názvu. Nedatováno, 2023)

Na prvním listu nahoře na středu je umístěn název kategorie, do které list spadá, pod ním je název konkrétního listu. Jednotlivé textové části jsou jasně ohraničeny nepravidelnými obdélníky. Obdobně jako v pracovních listech Národní galerie Praha, i zde je v textu využito přímé oslovení čtenáře, obvykle v podobě vykání. Přehlednost listu také zjednodušuje využívání piktogramů. Piktogramy jsou umístěny do tvaru kolečka. Různí se barvou a obrázkem, který jasně specifikuje, k čemu se vztahují a na jednotlivých listech se opakují.

Obrazovým materiálem je v tomto případě vždy konkrétní umělecké dílo či díla, stavby. Někdy se vyskytuje ilustrační obrázek. V žádném z listů se ale uživatel nesetká

s fotografickým postupem. Oproti pracovním listům Národní galerie Praha jsou zde obrazy vždy s popiskem a odzdrojovány. (Šobánková, Tvoříme doma, 2023; Šobán, 2023; Bašťanová, 2023)

U pracovních listů Muzeum z pokoje se také objevuje nový prvek, kterým je Slovníček cizích a méně známých pojmů. Který vysvětluje slova či sousloví, která mohou být pro děti hůře pochopitelná nebo obsahují základní informace o osobách, které byly jinde na listu zmíněny. (Šobán, 2023)

Pracovní listy kategorie Ve světě obrazů obsahují více textu a uživatel se zde dozvídá velké množství faktických informací, nejsou vždy zaměřeny na konkrétní dílo či umělce, ale spíše na téma. Cílí především na klíčové kompetence z RVP. (Šobánková, Ve světě obrazů, 2023)

Při porovnání edukačních listů Národní galerie Praha a stránky Bez názvu. Nedatováno. lze pozorovat co do obsahové stránky listů vysokou míru podobnosti. Stejně tak při propojování konkrétního umělce či uměleckého díla s návodem individuální kreativní činnosti jedince.

Po stránce grafické lze říci, že listy Národní galerie by byly spíše vhodné pro střední školy, naopak listy Bez názvu. Nedatováno. jsou grafickou úpravou lepší pro základní školu. Přijde nám vhodné pro mladší věkové kategorie zařadit do listů průvodce, kteří ho zpestřují a mohou svými komentáři téma přiblížit dané věkové kategorii a působit tak jako motivace k práci s pracovním listem. Taktéž nám připadá vhodné zařadit jednoduché piktogramy symbolizující určitou část, která se na listech opakuje.

3.1.3 Pracovní listy galerie Středočeského kraje

Pracovní listy galerie Středočeského kraje jsou tvořeny pro žáky druhého stupně základní školy. Jako všechny předchozí pracovní listy využívají uměleckého díla konkrétního umělce jako inspirace a výchozího bodu pro následnou práci. Dílo se do listu propisuje více než u jiných a rozvíjí témata nejen umělecká. Prostřednictvím

díla se dostává uživatel k tématům dějepisným, etickým, psychologickým apod. (Vzdělávání, 2023)

Struktura pracovních listů galerie Středočeského kraje

Pracovní listy mají jednotnou grafiku, využívají dělicích čar, případně je text dělen barevnými poli a podnadpisy, které jsou barevně odlišeny. Pracovním listům se stejným tématem vždy dominuje pouze jedna barva, doplňuje jí černá a bílá. Barevně odlišeny jsou nejen pole s textem, ale také přímo konkrétní věty v textu mimo barevná pole, vyzývající k samostatné činnosti, či zamyšlení. V listu se také nachází obdélníky (s puntíkováním rastrovým nebo plně vyplněn v potlačené barvě, či jen jako prázdný orámovaný prostor) vytvářející prostor pro poznámky.

Úvodní strana je graficky vždy obdobná, objevuje se zde v grafické podobě motiv vybraného díla koncipovaný do kruhu, do kterého je stylizováno i logo galerie. Výrazná je také část písmene G, které zároveň působí jako dělicí prvek strany. Uprostřed se nachází název pracovního listu, v pravém horním rohu logo galerie.

Texty jsou obsáhlejší a podrobnější, uživatel se dozvídá velké množství informací. Informace se týkají nejen autora a jeho díla, ale také rozvíjí myšlenku obrazu, seznamují uživatele s dalšími umělci té doby, s historickým kontextem apod. Objevují se zde citáty a mnoho tázacích vět, které vedou k zamyšlení nad uměleckým dílem, dobou, motivem apod., vedou k utváření vlastního názoru a postoje k dílu a ke kritickému myšlení. V poznámkách pod čarou lze nalézt vysvětlení méně známých pojmů. Text zaujímá přibližně dvě třetiny listu.

Novým prvkem oproti ostatním pracovním listům je úsek časové osy. Časová osa většinou neobsahuje dataci, pouze znázorňuje, do jakého uměleckého směru dílo spadá, které směry mu předcházely či po něm následovaly, případně, které umělecké směry probíhají paralelně s ním. (Sádlová, 2023; Zikmundová, 2023; Šteffková, 2023)

Metodické listy k pracovnímu listu nejen pro učitele výtvarné výchovy

Mimo pracovních listů poskytuje galerie Středočeského kraje ke každému tématu metodické listy. Pracovní listy se zaměřují mimo jiné z velké části na schopnost umělecká díla interpretovat, ověřovat komunikační schopnost vlastního díla, prezentaci vlastního díla, komunikaci s okolím přes obraz apod. Koncept pracovních listů podpořený metodickými listy rozvíjí mezipředmětové vztahy.

Úvodní strana poskytuje obecné informace o materiálech, název pracovních listů, ke kterým se vztahují, jméno autora a dataci, název obrazu s datací, dále informace o cílové skupině, tematických okruzích a historickém zařazení. Následuje stručný přehled v tabulce. Zde je vypsáno, do kterých vzdělávacích oblastí, konkrétních oborů a přímo i učiva se téma pracovních listů prolíná. Pod tabulkou je sepsaná anotace, sloupec o umělci a sloupec o dobovém kontextu.

Další strana předkládá přehled aktivit, opět v jednoduché tabulce (aktivita-čas-cíle žáka/žákyně-pomůcky). Za tabulkou je část s názvem Průvodce pracovním listem – metodický postup, ve kterém jsou jednotlivé aktivity podrobně rozepsány. V celých větách, návodně je zde popsán postup, jak má učitel v konkrétním předmětu při dané aktivitě postupovat. Nejsou opomenuty fáze výuky evokace a reflexe, s kterými pracovní listy pracují. Nakonec je přiložena myšlenková mapa Návrh projektového dne s přesahem do dalších vzdělávacích oborů a doporučená literatura a zdroje. (Sádlová, 2023)

3.1.4 Pracovní listy dalších českých uměleckých institucí

Dále uvádíme stručný výčet dalších pracovních listů, z důvodu toho, že pracovní listy využívají obdobný princip strukturace.

Východočeská galerie v Pardubicích – Art Listy

Uživatele pracovními listy obdobně jako v některých již výše zmíněných pracovních listech provází postava, která s uživatelem přímo komunikuje. Pracovní listy přímo směřují k samostatné tvůrčí činnosti. Informací je v listu více než například

u pracovních listů Národní galerie Praha, při práci s listem je ověřována pozornost čtenáře doplňováním informací, na které najdeš v textech odpovědi. Slouží k zopakování, utřídění a upevnění dané informace. Obrazový materiál je zařazen jako inspirace. Pracovní listy jsou barevné, text je členěn barevnými poli, rámečky, bublinami a přímo oslovuje čtenáře. (Lažová, 2023; Cíhová, 2023)

Galerie výtvarného umění v Ostravě – Tvůrčí typy lachtana Serafína

Atypický formát je vlastní pracovním listům z galerie výtvarného umění v Ostravě, kterými děti provází delfin Serafín. Kreslená postava, která se v listech objevuje v podobě ilustrace a dětem názorně ukazuje, jak mohou „tvořit umění“. Umělecké dílo je opět zdrojem inspirace. Obrazy jsou s popiskem. V listě se setkáváme s minimem informací, které jsou zasazeny do textu s „úkolem“ a přímo oslovují čtenáře. Primárně jde o samostatnou tvůrčí činnost, v kterou má pracovní list vyústit. Slovníček pojmů se v listech objevuje v podobě hvězdičky v textu u konkrétního pojmu a následné vysvětlivky u hvězdičky mimo text. (Dokumenty: Tvůrčí typy lachtana Serafína, 2017)

Galerie moderního umění Hradec Králové – PUNČ

Pracovní listy PUNČ jsou tvořeny pro křížovou cestu na Kuksu. Obsahují grafické znázornění soch v pořadí, v jakém za sebou následují, u kterých je úkol. Jsou zde také u každé sochy piktogramy. Ty jsou vysvětleny na úvodní stránce, na které jsou také faktické informace o křížové cestě. (Edukace – PUNČ, 2023)

Oblastní galerie Liberec – Umění u mě na gauči

Pracovní listy oblastní galerie Liberec se vztahují ke konkrétní výstavě. Obsahují umělecká díla, informace o nich i autorech. Opět směřují k vlastní umělecké tvorbě. Pracovní listy jsou rozsáhlé a graficky výrazné a nápadité. (Umění u mě na gauči, 2021, př.: U. u mě na g. – Zátíší, 2021)

3.1.5 Pracovní listy a edukační materiály zahraničních galerií

V zahraničních galeriích se příliš neobjevují přímo pracovní listy, které by byly dostupné online. Ve větší míře se využívají technologie a práce s nimi. Oblíbeným médiem je video, virtuální tabule, online hry a kvízy. Časté jsou také omalovánky. Například Centrum Pompidou (Francie) se zaměřuje především na videa, většinou kreslená. Hravou formou přibližuje umělce, či princip konkrétního uměleckého směru nebo oblasti umění. Muzeum moderního umění Fondation cartier (Francie) se drží spíše tradičních publikací k výstavám a pro děti nabízí nápadité omalovánky a domalovánky uměleckých děl. (Fondation C., 2019-2024; C. Pompidou, 2019-2024)

Tate Kids

Velice širokou paletu aktivit předestírá Tate Kids (galerie Tate, Anglie), zde jsou aktivity tříděny do kategorií Tvoř, Hry a Kvízy, Objevuj. Hlavním sdělovacím prostředkem je zde video, které například v kategorii Tvoř nahrazuje obsah pracovního listu. V kategorii Objevuj jsou u některých videí návodné texty pro samostatnou tvorbu a poznámka pro učitele, která je motivací a ve stručnosti přibližuje, co video žákům nabízí. Pro nejmenší nabízí omalovánky uměleckých děl.

Obdobně jako u pracovních listů uměleckých institucí v České republice i zde směřují edukační materiály k samostatné tvůrčí činnosti uživatelů. Taktéž se setkáváme s ukázkami uměleckých děl, které jsou nedílnou součástí edukačních materiálů. (Tate the Kids, 2023)

3.2 Shrnutí

Na základě předešlé obecné didaktiky a metodiky pracovních listů a analýzy výtvarných pracovních listů uměleckých institucí můžeme blíže specifikovat pracovní listy ve výtvarné výchově.

Jejich specifikum je především sepětí s konkrétním uměleckým dílem, díly a umělcem, jakožto stěžejním stavebním kamenem. Nejčastěji se setkáváme s tím, že umělecké dílo je zdrojem inspirace a výchozím bodem pracovního listu, který vede jedince k samostatné tvůrčí činnosti. U pracovních listů obsahujících více faktických

informací se v teoretické rovině postupuje od konkrétního díla k obecnému zasazení do kontextu a dostává se pomocí díla například k obecným rysům uměleckého slohu či směru.

Ve velké míře využívají pracovní listy výtvarného zaměření tázacích vět. Můžeme se setkat s otázkami, které slouží jako motivace k tématu či konkrétnímu úkolu. Postupně míří k zvolenému tématu, až se uživatel dostane přímo k samotnému motivu tvůrčí činnosti. Obvykle se jedná o otevřené otázky k zamyšlení nebo nasměrování myšlenkových pochodů, u kterých není předpokládáno zodpovězení. Další cílí na faktické informace a znalosti, za protipól těmto otázkám bychom mohli označit otázky vedoucí k hlubšímu a individuálnímu zamyšlení. Oproti otázkám na faktické informace nevedou k jedné správné odpovědi. Odpovědi se budou lišit na základě osobnosti a zkušenosti jedince, který otázku zodpovídá. Příkladem takových otázek může být: „*Co se Vám vybaví, KDYŽ SE ŘEKNE OTISK? Co, kdo a kde jej může zanechat?*“ (Sádlová – Otisk, 2023)

Samostatná tvůrčí činnost, která probíhá obvykle mimo plochu pracovního listu je taktéž specifikem výtvarných pracovních listů. Toto specifikum vychází z podstaty oboru, která se zrcadlí i v kurikulárních dokumentech předmětu, který je především vztažen k praktické umělecké činnosti žáka než k teoretické.

4 Dějiny umění starověkého Řecka

V práci se zaměřujeme na tvorbu pracovních listů do hodiny výtvarné výchovy, které se věnují období antiky. Antika je období zahrnující umění starověkého Řecka i Říma. Konkrétní vymezení počátku a konce tohoto období se různí v závislosti na literatuře. V publikaci Dějiny výtvarné kultury Bohumíra Mráze (2002) se setkáme s označením Klasické antické státy, které datuje od 2. tisíciletí př. n. l. (osídlení balkánského poloostrova řeckými kmeny) do 6. století n. l. Marie Černá (1996) v Dějinách výtvarného umění řadí do období antiky starověké Řecko (1250 př. n. l. do 1. století př. n. l.), antický Řím spolu s křesťanskou antikou datuje stejně jako Mráz do 6. století n. l. Učebnice Průvodce výtvarným uměním (Šamšula, 2000) hovoří o tzv. době temna od konce 12. století př. n. l. do 8 století př. n. l., kdy vznikají první řecké

městské státy. Konec antiky datuje do roku 476 n. l., kdy zaniká západořímská říše. Prokop (1995) uvádí shodnou dataci jako Šamšula (12. století př. n. l. – 476 př. n. l.)

V rámci učebnic dějepisu se setkáváme s odlišnou datací nebo jiným členěním. Dějepis od Michovského (1999) používá přímo názvu období Antiky, které datuje zhruba od 1. tisíciletí př. n. l. do 5 století n. l. Oproti tomu v učebnici Dějepis 6 (Válková, 2006) a učební pomůcce Pravěk, starověk (Mandelová, 1995) se setkáme pouze s Označením Starověk, kam spadá období Starověkého Řecka a Říma. Období datujeme od 2. tisíciletí př. n. l. do 5. století n. l.

Pracovní listy se soustředí na umění starověkého (antického) Řecka. Mráz (2002) i Prokop (1995) umění starověkého Řecka člení do čtyř fází, kterými jsou:

1. období prehistorické (10.-9. stol. př. n. l.),
2. období archaické (8.-6. stol. př. n. l.),
3. období klasické (5.-4. stol. př. n. l.),
4. období helénistické (3.-1. stol. př. n. l.).

Marie Černá (1996) se s Mrázem shoduje. Pouze užívá pojmů archaické umění, doba klasická a umění helénistické. Dobu prehistorickou neuvádí a zpřesňuje dataci umění helénistického (356-31 př. n. l.).

Šamšula (2000) uvádí členění následující:

1. archaické období (7.-6. stol. př. n. l.),
2. doba klasická (přesná datace není uvedena, období je definováno jako epocha mistrovsky zvládnuté anatomie člověka se smyslem pro pohyb, s dramaticností děje a s ušlechtilostí),
3. umění helénistické (počátek za doby vlády Alexandra Velikého – pořečťování dobytých území (helénismus) až do našeho letopočtu).

Učebnice Dějepis 6 uvádí členění kapitoly antické Řecko z pohledu historického, které se částečně i v rámci názvosloví potkává s členěním z pohledu historie umění. Válková (2006) uvádí v učebnici následující dělení:

1. formování městských států (archaické období 8.-6. stol. př. n. l.),
2. vrcholné období řeckých států (klasické období 5.-4. stol. př. n. l.),
3. makedonská nadvláda a konec řecké samostatnosti (4.-2. stol. př. n. l.).

Z výše uvedeného vybíráme pro užití v pracovních listech dataci antiky od 10. století př. n. l. (začátek doby prehistorické) do 5 století n. l. (zařazujeme i křesťanskou antiku). Následně podrobněji rozebíráme pouze období klasické (5.-4. stol. př. n. l.), především umění Athén, konkrétně umění spjaté s athénskou Akropolí a nálezy na jejím svahu. Právě do klasického období spadají umělecká díla obsažená v pracovních listech. Taktéž jsou všechna ze stejného naleziště a jsou uložena v Acropolis Museum v Athénách.

Klasické období začíná Řecko-perskými válkami (499-449 př. n. l.), při kterých byla v roce 480 př. n. l. zničena Akropole. Po skončení válek bylo nutné obnovit a znovu vystavět nejen město, ale i Akropoli. Děje se tak za vlády Perikla (443-429 př. n. l.), období je označováno za období rozkvětu klasické řecké architektury. Dalo by se říct, že klasické období končí Peloponéskou válkou (431-404 př. n. l.), jež byla sporem především mezi Athénami a Spartou. (Mráz, 2002)

Z tohoto období pochází mnoho sochařských a architektonických památek, malbu známe převážně z římských kopí nebo z vázového umění. V architektuře se můžeme setkat s dvěma architektonickými slohy (řády), jsou jimi dórský (označován za mužský) a iónský (ženský), z kterých se postupně rozvinul korintský. Dnes nejčastěji v rámci řecké architektury pozorujeme řádovost u chrámů. Mezi světské stavby patřil amfiteátr (divadlo), agora (veřejné shromaždiště) a v blízkosti stojící stoa (kolonáda), stadiony. Dnes je některých slov, původně obecných označení, užíváno jako názvu, například Athénská Agora.

Sochařství a architektura – Akropole

Zde se nachází pro Athény dominantní chrám Athény Parthenos zvaný Parthenon. Chrámy se obvykle nacházely ve svatém okrsku, kterým je v tomto případě výše zmiňovaná Akropole. Právě Akropole a její památky se později staly významným zdrojem umělecké inspirace pro další slohy (např.: renesance).

Za doby Periklovy vlády byl znovu vystavěn Parthenon, propyleje, chrámek Niké a Erechtheion, které se zachovaly dodnes a mnoho dalšího, co se nedochovalo. Peloponéská válka přerušila mnohé práce na Akropoli a některé stavby následně nebyly nikdy dokončeny. (Honorary decree, 2018)

Jako poradce pro opětovnou výstavbu Akropole působil sochař a blízký přítel Perikla, Feidiás (cca. 490-430 př. n. l.), mimo dohled nad stavebními pracemi bylo jeho úkolem zhotovit sochařskou výzdobu Parthenonu. Mimo zmíněnou výzdobu jsou Feidiásovi připisována velkolepá díla, jako chryselefantinová (na dřevěný podklad byly nanášeny vrstvy slonoviny a zlata) socha Athény Parthenos (panenská), která byla umístěna uvnitř chrámu na Akropoli, bronzová socha Athény Promachos, taktéž původně stojící na Akropoli a chryselefantinová socha Dia v Olympii (jeden ze sedmi divů antického světa). Žádná ze soch se nedochovala. Dalšími významnými umělci ve vztahu k Akropoli byli Iktínos a Kalliketés, žijící v 5. stol. př. n. l. a Mnésiklés, který ovšem pro neshody s Feidiásem odešel. (Honorary decree, 2018; Mráz, 2002)

Propyleje a chrámek Niké

Akropole byla přestavěna dle nového plánu. Vcházelo se ze západu, skrze již zmíněné propyleje, monumentální vchod do svatého okrsku Akropole. Architektem propylejí byl Mnésiklés, podle jehož plánů výstavba probíhala mezi lety 437-431 př. n. l., v téže místě, kde stával původní vchod. Nový Mnésiklův vchod má centrální budovu s pěti vchody. Prostřední vchod byl postaven nejširší, tak aby umožnil průchod zvířat, která byla přiváděna v rámci panathénajského průvodu. Vedle hlavní budovy je zprava i zleva postranní křídlo. Nerovnoměrnost terénu byla vyrovnána schodištěm. V předsíni hlavní budovy je šest dórských sloupů a uvnitř sloupy íónské. Stavba byla přerušena silicím konfliktem Athén se Spartou (Peloponéská válka) a nikdy nebyla dokončena. (Honorary decree, 2018; Mráz, 2002; Parthenon, e. metope, 2018)

Od propylejí napravo byl zbudován chrámek bohyně Niké (jeden ze symbolů Athény), jehož architektem byl Kallikratés. Byl postaven mezi lety 426-421 př. n. l. na místě staršího chrámku. Typ chrámku se nazývá amfiprostylos (řecký typ chrámu s portiky vpředu i vzadu), byl v íónském stylu. (Athena Nike t., 2018)

Parthenon

Dominantou svatého okrsku je dórský chrám s iónskými prvky Parthenon. Stavební práce dle návrhů architektů Iktínose a Kalliketése probíhaly od roku 447 př. n. l. do roku 438 př. n. l., kdy byl slavnostně otevřen. Sochařská výzdoba Feidiova byla dokončena až o několik let později, a to roku 432 př. n. l. Stejně jako předchozí stavby stojí na místě původního chrámu zničeného v Řecko-perských válkách. Hlavní vchod je orientován na východ, vede do jádra budovy, kterým je cela, rozdělená na menší a větší místnost. Větší místnost byla svatyní, zde stála kultovní chryselephantinská socha Athény Parthenos. Vnitřní cela je obklopena kolonádou dórských sloupů. Celý chrám stojí na stupňovité podezdívce (krépis), jak je pro architekturu starověkého Řecka typické. Do chrámu směli vstoupit pouze kněží, z toho důvodu byl oltář umístěn před chrám, tak aby se na něm před zraky lidu mohlo obětovat bohům. (Mráz, 2002; Parthenon, e. metope, 2018)

Sochařskou výzdobu lze pozorovat na třech oblastech chrámu, je jimi tympanon (trojúhelníkový štít), metopy a iónský vlys (vrchní obvod cely). Mnoho ze sochařské výzdoby bylo v průběhu dějin nenávratně ztraceno, či zničeno. Velká část sochařské výzdoby (především obou tympanonů) byla poničena při přizpůsobování chrámu pro křesťanské účely. Části, které se zachovaly, byly v pozdějších letech sejmuty a odvezeny lordem Thomasem Bruceem z Elginu do Londýna. Stalo se tak mezi lety 1801-1804. Část originální sochařské výzdoby se proto nachází v Britském muzeu v Londýně nebo například v Louvru v Paříži. (Parthenon, e. metope, 2018)

Tympanon

Západní tympanon zobrazoval soutěž mezi Athénou a Poseidonem o patronaci nad městem, který vyhrála Athéna, která městu darovala olivovník. Na východním tympanonubylo zobrazeno zrození Athény z Diovy hlavy, kterému přihlíží další olympští bohové, ve spodním rohu byly vyobrazeny dva páry koní v podobě hlav, které zleva řídí Hélios, bůh slunce, vystupující z moře, na druhé straně zakončuje tympanon Selena, bohyně měsíce, která se naopak do moře noří, spolu tak poukazují na čas zrození Athény za svítání. (Parthenon, e. pediment, 2018)

Feidiásovo umělecké provedení soch se stalo dokonalým obrazem slova kalokagathia (usilující jak o nejen tělesnou, ale i duševní a mravní zdatnost), které se v soše promítá v podobě tělesné krásy, ušlechtilého postoje a důstojnosti tváře. Sochy vychází z realismu skutečné postavy, ale zároveň hledají dokonalý prototyp. (Mráz, 2002)

Iónský vlys

Iónský vlys je zdoben nízkým reliéfem lidu v průvodu, který přináší dary a obětiny na Akropoli v průběhu panathénajského festivalu. Panathénajský festival měl dvě podoby, tak zvanou Malou Panathenaiu a Velkou Panathenaiu.

Malá Panathenaia byla pouze lokálního charakteru, konala se častěji a trvala kratší dobu. Velká Panathenaia se konala pouze jednou za čtyři roky, trvala osm dní a měla celořecký (Panhelenský) význam. Festival se sestával z řady ceremoniálů, obřadů a obětí, soutěží hudebních, tanečních i atletických. Konal se v srpnu a byl zakončen velkolepým průvodem v den Athéniných narozenin, kdy byl na akropoli k soše Athény Polias do Erechtheionu (původně Starého chrámu) donesen peplos (tkaný, zdobený oděv) a k oltáři mimo chrám obětní zvířata. (Parthenon, e. frieze, 2018)

Metopy

Jednotlivé metopy se ve vlysu na Parthenonu pravidelně střídají s triglyfy. Nejprve je potřeba upřesnit, co jsou metopy a triglyfy. Oba prvky jsou součástí vlysu v dórské antické architektuře. Metopa je dle Malého slovníku výtvarného umění: „čtvercová deska obvykle zdobená reliéfem, střídající se s triglyfy“ triglyfem rozumíme kamennou desku členěnou třemi svislými žlábků (dvěma celými a na okraji dvěma polovičními) klínového řezu, která předstupuje před metopu. Parthenonské metopy jsou zde zdobené vysokým reliéfem (postavy se částečně oddělují od pozadí). (Mráz, 2002; Trojan a Mráz, 1996)

Vypráví příběhy řecké mytologie, stejně jako sochařská výzdoba v tympanonech a iónském vlysu. Na západní straně byla vyobrazena v jednotlivých metopách bitva

proti Amazonkám (amazonmachie), severní strana zobrazovala pád Troje, východní strana vypráví příběh souboje Gigantů s Olympskými bohy (gigantomachie), jižní strana nese reliéfy bitvy kentaurů s Lapithy (kentaumachie). (Mráz, 2002; Greco, 2012)

Vybraná metopa v pracovním listě (východní metopa 4, Акр. 20003) je jednou z východních metop a zobrazuje výjev z Gigantomachie. Konkrétně představuje bohyni Athénu v plné zbroji, jak míří svým kopím na padlého Giganta, který se snaží bránit svým štítem. V pozadí za Athénou se vznáší malá okřídlená Niké, která se chystá položit na hlavu Athény věnec. Podle mýtu se jedná o souboj Athény s Gigantem Palasem, kterému následně stáhla z těla kůži, kterou používala jako ochranu hrudníku, neboť kůže Gigantů, byla velice pevná a odolná. (Parthenon, e. metope, 2018)

Erechtheion

Erechtheion je chrám zcela unikátní svým architektonickým zpracováním, v němž bylo potřeba vypořádat se s nerovností terénu. Taktéž nahrazuje zničenou stavbu z předešlé doby, konkrétně takzvaný Starý chrám Athény Polias. Erechtheion byl postaven mezi lety 421-406 př. n. l. pravděpodobně podle Mnésiklových plánů. Jak již bylo zmíněno, právě zde končil panathénajský průvod. (Erechtheion, 2018; Mráz, 2002; Greco, 2012)

Budova je dělena na dvě části, východnější strana budovy byla zasvěcena Athéně Polias, ochránkyni města a byla zde umístěna její dřevěná socha. Druhá část byla zasvěcena Poseidonovi-Erechtheion, mýtickému králi Atiky, Héfaistovi a místnímu hrdinovi Boutesovi. Mimo to se v chrámu údajně nalézal důkaz boží přítomnosti a hroby mýtických králů Athén. Na severu i na jihu byla předsín, na jižní se nacházejí dnes již kopie Karyatid (5 originálů je uloženo v Akropoli muzeu a jedna v Britském muzeu v Londýně. (Erechtheion, 2018)

Šest Karyatid, původně nazývaných pouze koré (stojící, případně sedící oblečená dívka), podpírají střechu namísto sloupů. Stojí na římse kopírující tvar předsíně a jejich pohledy směřují k Parthenonu, kolem kterého procházel Panathenaický průvod. Na hlavách jim spočívá hlavice připomínající tvar košíku. Hlavice soustřeďuje váhu střechy prostřednictvím postavy dolů. Karyatidy stojí vahou vždy na jedné noze, kterou

halí záhyby látky a druhou má mírně pokrčenou a nakročenou dopředu. Mají spletené vlasy, v kterých je usazena hlavice. Cop spadající na záda nemá pouze dekorativní funkci, ale vyztužuje křehké místo sochy, kterým je úzký krk. Dva prameny vlasů zpoza uší leží po bocích krku a dosahují až k ěadrům. Jsou oděny do jednoduchého peplosu, který je v pase převázán šňůrkou a podkasán, vytváří tak v pase bohaté řasení. Látka dosahuje až ke kotníkům a svou stylizací připomíná kanelovaný dřík sloupu. Z ramen na záda jim spadá himation, který je přeložen na polovinu a na zádech je nerovnoměrně rozložen. (Erechtheion, 2018; Trojan a Mráz, 1996)

Pojmenování Karyatidy pochází od Vitruvia (římský architekt žijící v 1. století př. n. l.), který vyprávěl příběh o dívkách z Karyes v Laconii, které byly potrestány ostatními řeky za pomoc Peršanům tím, že musely na svých hlavách nést tíhu svého oblečení a šperků. Podle Luciana (řečník a filozof žijící v 2. stol. n. l.) byly ženy z Karyes známé svými tanci na počest bohyně Artemis, při kterých tančily s koši na hlavách. Příběhy se různí a v průběhu dějiny jich vzniklo několik. (Erechtheion, 2018)

Keramika – vázové malířství

Keramika byla ve starověkém Řecku jedním z nejvýznamnějších uměleckých řemesel. Stala se hlavním vývozním artiklem, byla tvořena ve velkém množství. Dosahovala vysoké umělecké a dekorativní kvality. Nádoby měly ladné, uměřené tvary. Vázovým malířstvím rozumíme malovanou keramiku vyvíjející se v antickém Řecku od prehistorického období po klasické. Řekové rozlišovali vázy podle účelu. Dále více rozebereme keramické vázy nalezené ve svatyni Nymfy na jižním svahu Akropole. (Mráz, 2002; Trojan a Mráz, 1996)

Keramické vázy ze svatyně Nymfy

Svatyně Nymfy byla malým otevřeným chrámkem pod širým nebem, který byl zasvěcen nymfě manželství a svatby. Athéňané sem přinášeli nesčetně darů, mimo jiné keramické vázy užívané k předsvatebním koupelím (hydria), vázy s parfémů a oleji (lékythos, alabastron, aryballos), sošky, zmenšeniny váz používaných k svatebním obřadům (lútroforos) apod. (Loutrophoros, 2018)

V pracovním listě se žáci setkají s nádobou s lesklou černou glazurou zdobenou červenými liniemi zvanou lékythos. Tento typ nádob byl uzavíratelný, s úzkým krkem a jedním svislým uchem. Používal se na uchovávání olejů, parfémů, kosmetiky a bylin. Ve spojení s pohřebními rituály byl lékythos také využíván jako dar pro zesnulého (obsahoval olej). Ve zvětšeném měřítku se nádobou označovaly hroby. (Lekythos, 2018)

Druhou vybranou nádobou do pracovního listu je alabastron. Je zdobený černě na bílé pozadí. Nádobky tohoto typu mají vypouklé dno, směrem ke krku nádoby se zužují. Ústí je malé a uzavíratelné, proto se tento typ nádob hodil i k přepravě. Stejně jako předchozí lékythos byl alabastron využíván k uchovávání parfémů a vonných olejů. Vyráběl se i v rozličných materiálech (např.: ve skle nebo alabastru). (Alabastron, 2018)

Výběr zakončuje lútroforos, který je ukázkou červeno-figurové techniky. Má vysoké válcovité hrdlo, jehož okraj se rozšiřuje. Tělo nádoby je vejcovitého štíhlého tvaru. Dole je zakončen prstencem. Rozlišují se dvě varianty, a to podle počtu rukojetí. Lútroforos se dvěma vertikálními rukojeťmi, která se používala pro předmanželskou koupel ženicha. Druhá varianta se třemi rukojeťmi (dvě vertikální, jedna horizontální) sloužila k manželské koupeli. Mramorové lútrofory byly používány jako na hrob těch, kteří zemřeli svobodní. V podobě miniatur, se nachází jako dary ve svatyních. (Loutrophoros, 2018)

Techniky

Černo-figurová technika je způsob zdobení hliněných nádob, při kterém kreslíř řidší černou hlínou maluje figury na hliněný střep. Detaily jsou dotvářeny rytím. Po vypálení řidší hlína zčernala (černá figura) a střep zčervenal (červené pozadí). Při využití této techniky mohly být použity i další barvy. Technika se zrodila v Korintu v 7. stol. př. n. l. Rozvinuta byla v Atice, kde se používala až do poloviny 5. stol. př. l. Opakem je pozdější červeno-figurová technika, v níž je vynechána plocha postavy a pozadí je černé, detaily postavy jsou domalovány barvou. Byla hlavní technikou atických dílen od konce 6. stol. do konce 4. stol. př. n. l. Obě využívají přirozené barvy lokálního jílu, který obsahuje větší množství železa, kdy je střep

po vypálení červený. Obě tyto techniky byly odolné. (Alabastron, 2018; Loutrophoros, 2018)

Třetí technikou je technika bílého podkladu, kdy je nádoba potřena podkladem v podobě bílé hlíny bez oxidů železa, na tu jsou následně nanášeny barvy. Umožnila větší barevnost. (Mráz, 2002)

PRAKTICKÁ ČÁST

5 Úvod a cíle

V praktické části bakalářské práce se zaměřujeme na tvorbu pracovních listů do hodiny výtvarné výchově na druhém stupni základní školy z důvodu nízkého počtu dostupných a vhodných pracovních listů. V praktické části jsou pracovní listy (podkap. 5.1 Struktura pracovních listů) určené žákům druhého stupně základní školy a metodika k práci s nimi sepsaná pro jejich učitele. Téma pracovních listů a výběr uměleckých děl v nich obsažených souvisí s praktickou stáží v Athénách, na které byla možnost setkat se s originály uměleckých děl. Díla jsou zpracována v podobě kresby v různých technikách (uhel, tužka, fix, pastelky) a vybrané kresby jsou v podobě digitální kresby součástí pracovních listů. Vzniklé kresby lze najít v příloze A, B a digitální v příloze C.

Strukturace a obsah pracovních listů je tvořen na základě poznatků z odborné literatury obecné didaktiky, prostudování učebnic dějepisu a množství výtvarných pracovních listů, která nesou jistá specifika (viz. kap. 3 Pracovní listy ve výtvarné výchově). Stěžejním a výchozím prvkem námi vytvořených pracovních listů je umělecké dílo. Po hlubším prozkoumání díla se žák v rámci pracovního listu dostane k obecnějším souvislostem a detailnějšímu poznání konkrétního uměleckého odvětví (architektura – Karyatida; sochařství – metopa, reliéf; vázové malířství – keramika). Například v případě Karyatid dovede list žáka ke klasickým sloupovým řádům typickým pro antické Řecko. V listu jsou použity otázky, které slouží jako motivace k práci, vedou k hlubšímu zamyšlení nad tématem, či směřuje ke konkrétním faktickým informacím, které žák musí dohledat. Výtvarným aspektem přímo v pracovních listech je nejen obrazový materiál, ale také úkoly, při kterých žáci kreslí své vlastní návrhy a díla, zasahují do obrazu nebo provádí jinou výtvarnou činnost (více v kap. 6 Metodika k práci s pracovními listy).

Nejprve v praktické části předkládáme námi vytvořené pracovní listy s jejich popisem a vysvětlením jednotlivých částí. Poté jsou uvedeny metodické pokyny k práci s pracovními listy.

5.1 Struktura pracovních listů

Pracovní listy jsou vytvořeny v elektronické podobě. Jsou koncipovány tak, že navazují na probrané učivo v rámci hodin dějepisu a prohlubují ho o poznatky z umělecko-kulturního hlediska. Žákům poskytují možnost svobodné volby, např. při jejich vypracovávání je na jejich uvážení a preferencích, zda budou pracovní listy vypracovávat samostatně či ve spolupráci se spolužáky. Pracovní listy kladou důraz na směřování k samostatnému přemýšlení, experimentování a k praktickým činnostem, které tak zároveň prohlubují a upevňují vědomosti. Ze strukturálních prvků využíváme orientační prostředky (nadpisy, piktogram mobilního telefonu), textové strukturální prvky s charakterem informací (výkladové texty, slovníček pojmů), strukturální prvky s charakterem příkazů (úkoly a otázky k zamyšlení), obrázky.

Prvkem propojujícím oba listy je časová osa, která je v horizontální poloze na vrchní straně listu a ve svislé poloze při levém okraji. Na horizontální ose je barevně (oranžovožlutě) znázorněno období, kterého se pracovní list týká. V odstínech šedé jsou znázorněna období předcházející a následná. Svislá osa v pracovním listu 1 pozbývá funkce časové osy a tvoří pouze vizuální doplněk. U pracovního listu 2 již představuje zvětšenou časovou osu přímo vybraného období.

Dalším vizuálně sjednocujícím prvkem pracovních listů jsou barevná pole, která jsou stylizovaná do podoby útržků papíru. Na prvním listu jsou doplněny obrázkem lepenky, která útržky papíru „přidrží“ na pracovním listu. Tento prvek je zvolen se záměrem dát učiteli prostor žáky inspirovat k možnosti expandovat na další list papíru z formátu pracovního listu v případě potřeby většího místa pro odpověď či zamyšlení nad některými z otázek.

5.1.1 Pracovní list 1 – umělecký objekt

Jako námět pro pracovní listy byly vybrány čtyři umělecké objekty. Výběr objektů proběhl na základě několika návštěv Acropolis musea, prostudování učebnic dějepisu, pro představu o množství odborných informací, které se žáci druhého stupně dozví v rámci studia dějepisu, a prostudování literatury týkající se dějin umění. Vybranými uměleckými objekty jsou: jedna z karyatid (příloha C obr.3 – Karyatida E), reliéf, čestný dekret (příloha C obr. 2 – Čestný dekret pro občana z Crotonu), východní

metopa (příloha C obr. 1 – Východní metopa 4), a vybrané keramické vázy (příloha C obr. 4 – Lútroforos, obr. 5 – Lékythos, obr. 6 – Alabastron).

Pracovní list 1 byl původně koncipován jako jednostranný list mající dvě vizuální podoby, které jsou určeny orientací obrázku. Z důvodu nedostatečné atraktivity a interaktivity směrem k žákovi je nakonec pracovní list rozvrhnut do dvou stran. Pro žáky ve třídě jsou k dispozici čtyři varianty pracovního listu 1 (podkap. 5. 1 Struktura pracovních listů) (každá varianta se věnuje jinému uměleckému dílu). Předpokládá se rozdělení žáků do čtyř skupin.

Rozmístění jednotlivých částí a prvků, které se ve všech listech opakují, je různé v závislosti na konkrétní variantě. Na přední straně je vždy umístěn obrázek, kterým je vlastní autorský náčrt uměleckého díla. Velikost a orientace obrázku se liší v závislosti na konkrétním pracovním listu. Pod obrázkem jsou umístěny linky, na které žáci sami dopíší název objektu, dataci a místo (město), ve kterém se umělecký objekt nachází. V některých listech se objevuje další doplňující obrazový materiál.

První strana také obsahuje QR kód, v jehož blízkosti je vždy umístěn piktogram mobilního telefonu v kroužku. Piktogram nabádá žáky k použití mobilního telefonu. Je zde především z toho důvodu, že nemusí být pro všechny žáky známá funkce QR kódu. Samotný QR kód žákům po naskenování otevře stránku s konkrétním dílem, kterého se pracovní list týká. Stránka se nachází na webových stránkách Acropolis Muzea v Athénách v sekci Explore Collections. Odkaz právě na tyto stránky je zvolen i přes vědomí, že pro některé žáky může být obtížné, nekomfortní a v některých případech i překážkou, že jsou webové stránky v anglickém jazyce. Jde o posílení mezipředmětových vztahů a rozvíjení klíčových kompetencí (kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální).

Velkou část listu zaujímá text a místa vyhrazená k dopisování poznámek žáka. Text je barevně rozlišen. Ten, který má funkci informační, je černý, otázky a úkoly jsou žlutooranžové. Barva koresponduje s barvou osy pro dané období. Pole poskytující prostor pro žákovy odpovědi na otázky se skládá z tečkovaných linek. Rozmístění v prostoru pracovního listu je voleno tak, aby text nepůsobil příliš obsáhle a zhuštěně, ale naopak, aby budil dojem vzdušnosti a prostoru. Text po obsahové stránce vychází přímo z uměleckého díla, přes které se dostává k obecnějšímu tématu, vždy ve vztahu

ke konkrétnímu dílu. V závěru se žáci dovídají o konkrétním místě nálezu popisovaného uměleckého díla.

Veškeré otázky více rozvíjí text v pracovním listu. Otázky bychom mohli v rámci pracovních listů rozčlenit do třech kategorií.

1. Otázky motivační podporují zájem žáků o téma či o konkrétní práci, ke které se vztahují.
2. Otázky cílené na faktické informace (kdy vzniká nutnost použít externích zdrojů a informaci, ke které se otázka vztahuje, vyhledat, protože odpověď je zcela konkrétní a pouze a správná), rozvíjí schopnost žáků pracovat se zdroji a s technologiemi, kriticky přemýšlet.
3. Otázky vedoucí žáky k zamyšlení se, hledání souvislostí, podporující fantazii dávají žákům prostor pro záznam vlastních úvah, asociací apod. Žáci čerpají z vlastní zkušenosti, fantazie, znalostí. Jejich jednotlivé pracovní listy se díky tomu poté budou lišit a budou jedinečnými. Učitel může při nahlédnutí do pracovních listů a promluvě s žáky sledovat jedinečnou osobnost žáka. Nejde o správnost odpovědi.

Dalším prvkem pracovních listů jsou vždy dva úkoly zaměřené na kreslení. Jedná se buď o volnou autorskou kresbu nebo kresbu dle předlohy či kresebný zásah do předtištěného obrazu. První kresebný úkol je vždy umístěn na přední straně a druhý na zadní straně pracovního listu. Úkoly jsou vždy proloženy dalšími prvky. Kresebné úkoly jsou v pracovních listech vymezeny zadáním a prostorem pro kresbu.

Na konci přední strany nebo na začátku druhé strany pracovního listu je umístěn úkol, který má žáky odpoutat od práce na pracovním listu. Je jakýmsi osvěžením a krátkou změnou činnosti. Je koncipován tak, aby byli žáci nuceni odložit pracovní list, vstát ze židle a pracovat se svým tělem či se spolužáky nebo předměty v jejich okolí. V úkolu se vždy objevuje motiv tématu pracovního listu a rozvíjí ho v podobě živých soch a prostorové tvorby. Úkol tvoří pomyslný předěl mezi přední a zadní stranou listu. Učitelé také slouží jako opticky rychle postřehnutelný ukazatel, jak kdo z žáků se svou prací pokročil.

Zadní strana nabízí dva nové prvky, se kterými se na přední straně nesetkáme. Jsou jimi dvě barevná pole stylizovaná jako útržky papíru přilepené kouskem lepenky k pracovnímu listu. Podlouhlý obdélník na výšku obsahuje základní přehled o období antického Řecka, konkrétně klasickém období. Přehled je sepsán pouze v podobě stručných bodů. Barevné pole s obecným přehledem o daném období je podloženo potlačeným vlastním autorským nákresem, který se tak více promítá do celého pracovního listu. Barevné pole zabraňuje splynutí informací s dalším textem a zároveň informace zvýrazňuje. Tento přehled slouží především pro další užití pracovního listu jako zdroje informací, ke kterému se lze vracet a nalézt v něm rychle stručný ucelený přehled o konkrétním uměleckém období. Informace o umění je obohacena i o základní historické události, které umění dané doby ovlivnily.

V druhém barevném poli je umístěn slovníček pojmů. Pole se nachází ke konci listu obvykle v levém dolním rohu. Slovníček je specifickou částí textu. Předkládá žákům ucelený přehled uměleckých či obtížnějších pojmů použitých v textu. Mohou se k němu vracet při čtení jak textu v pracovním listu, tak při studování dalších zdrojů, ve kterých se pojmy taktéž objevují. Umístění do barevného pole slouží k rychlejšímu vyhledání slovníčku v pracovním listu a opět zabraňuje možnosti splynutí s jiným textem. Pojmy ze slovníčku jsou při prvním použití v textu zvýrazněny tučně.

Zde předkládáme vytvořené pracovní listy, které jsou v originálu oboustranné. Nejprve je uvedena přední a následně zadní strana pracovního listu.

Jaký to byl pocit? Zvládli byste stát déle? Bylo to pohodlné a nebo ne? Unesli byste na hlavě větší tíhu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karyatidy nahrazovaly klasické řádové sloupy. Nakreslete si jednoduše, jak vypadaly řádové sloupy ve starověkém Řecku a popište si jejich části.

ANTICKÉ ŘECKO – klasické období
(5.–4.stol. př.n.l.)

chrám, amfiteátr (divadlo), stadion

Stavební řády:
dórský, ionský, korintský

Peloponéská válka (Athény/Sparta)
=> obnova Athén

vychází z reality, estetika (kalokaghatia) a harmonie

přísný, chladný, postavy bez úsměvu

bohové mají lidskou podobu

barevné

Slovníček

KARYATIDA: volně stojící socha ženy, nahrazuje sloup či pilastr a podpírá nějaké břemeno (část budovy), nezdůrazňuje nesenou tíhu

ATLANT: nebo gigant, mužský protějšek karyatidy se stejnou funkcí, postojem a napětím svalů zdůrazňuje tíhu neseného

AKROPOLE: akros = vysoký, polis = obec, opevněné návrší starověkého řeckého města s posvátným okrskem a vladařským palácem (nejznámější: Athény)

BOHYNĚ ATHÉNA: bohyně moudrosti, války, strategie, ochránkyně statečnosti, práva a spravedlnosti a umění, patronka Athén, Římskou obdobou je Minerva

Erechtheion je budova postavená v 5. stol. př.n.l. architektem Mnesiklem, která nahrazovala starověký chrám zničený Peršany. Budova je svou formou neobvyklá. Bylo jí potřeba přizpůsobit nerovnému terénu a snaze architekta umístit více kultů bohů do jedné budovy. Budova byla zdobena mytologickými výjevy. **Víte, kdo byl Erechtheion? A jak souvisí s Athénami?**

.....

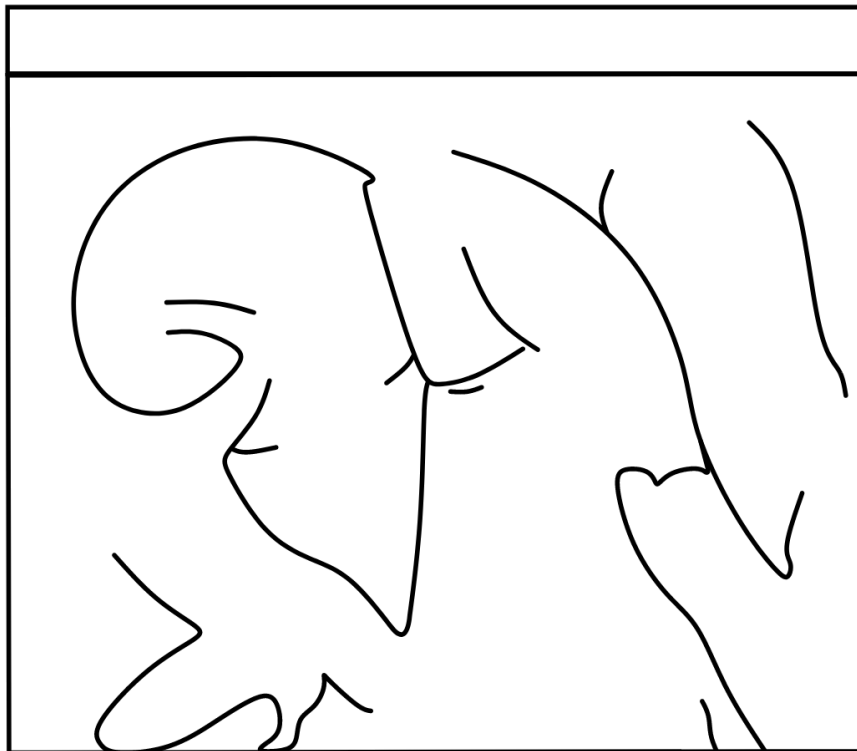
.....

.....

Metopy – sochařství

Jedna ze 14 metop zdobících vlys Parthenonu na Akropoli zobrazuje uprostřed bohyni Athénu v plné zbroji, jak svým kopím míří na padlého Giganta, který se snaží bránit kulatým štítem. V pozadí je Niké korunující Athénu věncem.

Dle popisu známe původní podobu metopy, zbylo z ní ovšem pouze toto. Zkus do obrázku metopy dokreslit, jak mohl reliéf původně vypadat. Jak vypadala Athéna? Jak Gigant a Niké?

.....
název (datace), místo

Každá metopa vypráví kousek příběhu. Východní metopy vypráví příběh Gigantomachie (souboje Olympských bohů s Giganty), kde sehrála důležitou roli právě Athéna. Konkrétně tato vypráví o jednom střetu.

Vidíme jen moment příběhu, stejně jako na fotografii. Co se stalo před tím? A co potom? Jak tento moment zapadá do příběhu? Vymyslete vlastní příběh.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

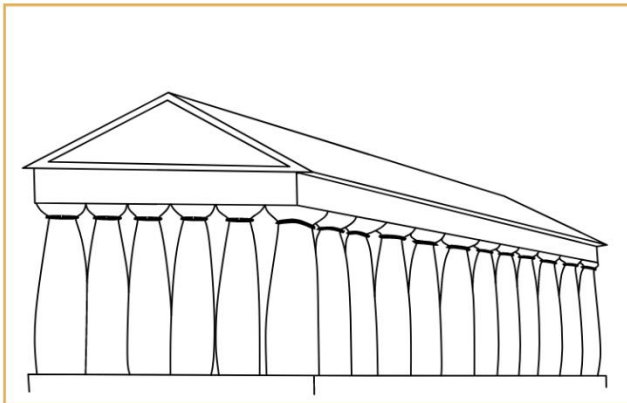

A jak si metopu vykládal lid starověkého Řecka?

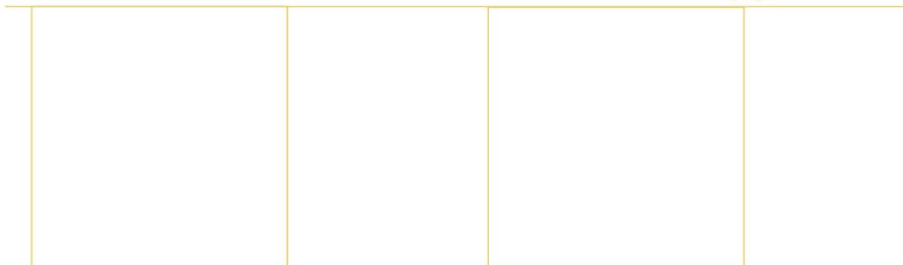

Vstaň a s dalšími 2 – 3 spolužáky vyfoť fotografii na motiv metopy.
(ostatní spolužáci nemusí vědět, o co jde, zkus je natvarovat jako sochy)

S metopami jsou neodmyslitelně spjaty i **triglyfy**. V dórském řádu se s metopami setkáváme v podobě zapuštěných polí, které nesou **vysoký reliéf** a pravidelně se střídají s triglyfy. Vychází z dřevěné architektury, kde triglyf byl trám a metopa pouhá díra mezi trámy.

Barevně na budově naznač, kde se pás triglyf a metop nacházel. Jednoduše je nakreslí.

ANTICKÉ ŘECKO – klasické období
(5.–4.stol. př.n.l.)

chrám, amfiteátr (divadlo),
stadion

Stavební řády:

dórský, ionský, korintský

Peloponéská válka (Athény/Sparta)
=> obnova Athén

vychází z reality, estetika
(kalokaghatia) a harmonie

přísný, chladný, postavy bez
úsměvu

bohové mají lidskou podobu

barevné

Slovníček

METOPA: metópe = čelo, průčelí, čtvercová deska obvykle zdobená reliéfem, střídají se s triglyfy
VLYS: v antické architektuře = střední pás kladí
AKROPOLE: akros = vysoký, polis = obec, opevněné návrší starověkého řeckého města s posvátným okrskem a vladařským palácem (nejznámější: Athény)
BOHYNĚ ATHÉNA: bohyně moudrosti, války, strategie, ochránkyně statečnosti, práva a spravedlnosti a umění, patronka Athén, Římskou obdobou je Minerva
GIGANT: obr lidské podoby s obrovskou silou a děsivým vzhledem (původně s hady místo nohou)/postava nahrazující nosný článek (sloup)
NIKÉ: bohyně vítězství, zobrazována obvykle jako okřídlená žena, římská obdoba je Victorie
TRIGLYF: deska členěná dvěma celými a na okraji dvěma polovičními žlábků, předstupuje před metopu
VYSOKÝ RELIÉF: neboli hautrelief, reliéf (př.: jednotlivé postavy) vystupují nad základní desku, částečně se od ní oddělují

Parthenon, nejpůsobivější chrám Akropole, je zasvěcen Athéně. Staviteli byli Iktinos a Kallikrates, na celou stavbu dohlížel sochař Pheidias. Chrám byl postaven mezi lety 447–438 př.n.l., sochařská výzdoba byla dokončena během následujících 6 let.

Prohlédni si, jak vypadá dnes a jak vypadal tehdy. Nemusíme se omezit jen na pouhé obrázky a fotografie, pohraj si s 3D modelem, nebo se projdi po Akropoli skrze video.

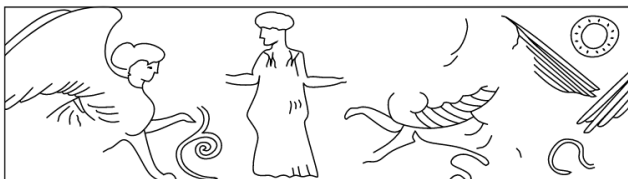
Jak se lišil od staveb starověkého Egypta?
Jak ovlivnil umění v dalších stoletích?

.....
.....
.....

Keramika – malířství

O podobě **fresek** a **deskových obrazů** si můžeme udělat představu pouze na základě popisu nebo dle římského nástěnného malířství, a především právě podle řeckých keramických váz.

Nejvýznamnějším střediskem s řeckou keramikou (tzv. vázovým uměním) se stala města Athény a Korint.

Loutrophoros je pevně spjata s manželským svazkem, s ním souvisí i malba na této nádobě.

Jak byste ji vyložili (dívka, věnec, sfingy)?

.....

.....

.....

.....

Lekythos a Alabastron byly drobné nádoby na uchování parfémů a olejů, kosmetiky či bylin. U nádob můžeme sledovat využití různých materiálů. Jak souvisely s pohřebnictvím či svatyněmi?

.....

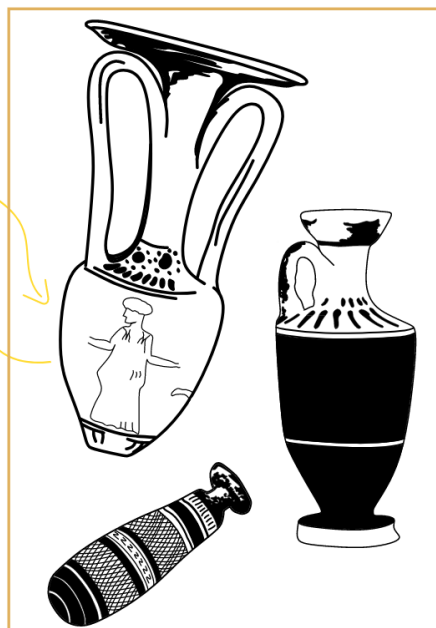
.....

.....

.....

.....

.....

název (datace), místo

Vyhledej a načrtni současné nádoby na parfémy. Lze najít nějakou podobající se Alabastronu?

Buď kreativní! Z toho, co máš právě po ruce, napodob tvar jedné z nádob. Vyfoť :)
(obrys/stín/objem/...)

Vázové malířství šlo od geometrického stylu až k černofigurovému a červenofigurovému stylu, které vznikly přímo v Athénách. Posledním a mistrovským stylem je technika bílého podkladu. Poté dochází k úpadku a nakonec k úplnému zániku.

Zaznamenej si vývoj vázového malířství a jednoduše si zakresli, jak jednotlivé techniky vypadaly.

(Nekopíruj dílo, buď kreativní!)

ANTICKÉ ŘECKO – klasické období
(5.–4.stol. př.n.l.)

chrám, amfiteátr (divadlo),
stadion

Stavební řády:

dórský, ionský, korintský

Peloponéská válka (Athény/Sparta)
=> obnova Athén

vychází z reality, estetika
(kalokaghatia) a harmonie

přísný, chladný, postavy bez
úsměvu

bohové mají lidskou podobu

barevné

Slovníček

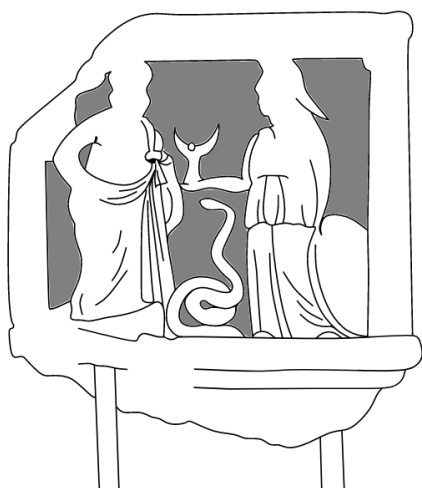
FRESKA: nástěná malba do čerstvé omítky
DESKOVÝ OBRAZ: malba na dřevěném podkladu
GEOMETRICKÝ STYL: nejranější styl antického řeckého malířství, geometrická výzdoba (kruhové a oblé tvary, trojúhelníky, meandry apod.) + figurální scény v podobě siluet, nádoby často zcela pokryty dekorací (10.–8. stol. př.n.l.)
ORIENTÁLNÍ STYL: přejaté prvky z Egypta a Předního východu, stylizovaná zvířata, sfingy grifové apod. (8.–6.stol. př.n.l.)
AKROPOLE: akros = vysoký, polis = obec, opevněné návrší starověkého řeckého města s posvátným okrskem a vládařským palácem (nejznámější: Athény)
NYMFA: polobohyně, v tomto případě ochránkyně manželství a svatbních obřadů (bytosti podobné našim pohádkovým vílám)

Popiš rozdíly v tvorbě černofigurové a červenofigurové vázy. A v čem je pokroková technika bílého podkladu? Co umožnila?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Všechny tyto nádoby byly nalezeny ve Svatyni Nymfy. Svatyně se nacházela po širém nebem na jižním svahu Akropole.

Reliéf – sochařství

Figurální **relief** s pozůstatky několika řádků darovacího dekretu byl nalezen v jižním křídle Propylají. Původně byly součástí **stély**, která byla věnována jednomu z obyvatelů **Krotonu** za jeho služby Athénám.

Zamysli se, jaký mohl mít relief význam? Zkuste napsat, co symbolizují jednotlivé postavy.

I dnes se setkáváme s využitím symbolů. Kde se dnes setkáváme se symbolem hada? A co symbolizoval tehdy?

název (datace), místo

Co říkají odborníci...

O reliéfu na stéle?

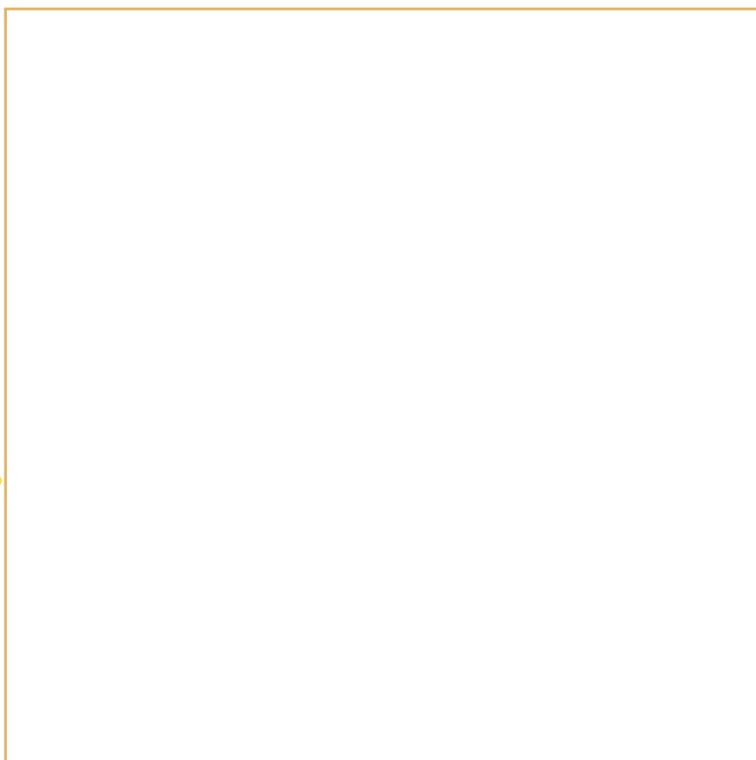

Jak by vypadala stéla, která by byla darovacím dekretem od učitele tobě? Jaký symbol je typický pro tebe a jaký pro učitele? Jak symbolizovat darování? Inspiruj se stélou ze starověkého Řecka a nakresli si svou stélu.

Můj symbol:.....

Učitelův symbol:.....

Znázornění darování:.....

V rámci sochařství rozlišujeme několik různých reliéfů. Jaké? Popište si, jak vypadají, čím se liší apod.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Proč je ale vůbec tvořili? K čemu to bylo dobré? Měly i jiný význam kromě libivého vzhledu? Kde jsme se v umění v průběhu dějin mohli setkat s vyobrazováním napsaného (v různých materiálech)? Kde se s ním setkáme dnes?

.....

.....

.....

.....

.....

Vstaň a s dalšími 2 – 3 spolužáky vyfoť fotografii na motiv reliéfu darovacího dekretu.
(ostatní spolužáci nemusí vědět, o co jde, zkus je natvarovat jako sochy)

Propyleje je název pro monumentální vchod na Akropoli, který byl vystavěn na místě původního vchodu zničeném při Řecko-Perských válkách. Stavba vznikla podle Mnesiklových plánů (437–431 př.n.l.). Bohužel nebyla nikdy úplně dokončena, jelikož vypukla Peloponéská válka. Kdo stavěl tak velké stavby? Dnes si spojujeme starověké Řecko s demokracií, byla stejná jako v současnosti?

.....

.....

.....

Slovníček

RELIÉF: plošné sochařské dílo tvořící iluzi prostoru, ornamentální nebo figurální (zdobí pomníky, náhrobky, stavby a umělecké předměty)

STÉLA: kamenný nebo dřevěný náhrobek, případně památník v podobě sloupku, hranolu či desky zdobené reliéfem, malbou či písmem, v tomto případě byla stéla oceněním činů, které někdo vykonal pro Athény, umístěná na veřejném místě (Akropole) sloužila jako příklad pro ostatní

KROTON: město v jižní Itálii, známé pro své dobré lékaře

AKROPOLE: akros = vysoký, polis = obec, opevněné návrší starověkého řeckého města s posvátným okrskem a vladařským palácem (nejznámější: Athény)

BOHYNĚ ATHÉNA: bohyně moudrosti, války, strategie, ochránkyně statečnosti, práva, spravedlnosti a umění, patronka Athén, římskou obdobou je Minerva

ANTICKÉ ŘECKO – klasické období
(5.–4.stol. př.n.l.)

chrám, amfiteátr (divadlo), stadion

Stavební řády:
dórský, ionský, korintský

Peloponéská válka (Athény/Sparta)
=> obnova Athén

vychází z reality, estetika (kalokaghatia) a harmonie

přísný, chladný, postavy bez úsměvu

bohové mají lidskou podobu

barevné

Načrtni si propyleje... Setkáš se někde v okolí s podobným vchodem?

5.1.2 Pracovní list 2 – souhrn

Pracovní list 2 slouží k shrnutí informací z pracovního listu 1. Barevná pole, opět stylizovaná do vzhledu útržků papíru, ke kterým přiléhá z pravé či levé strany obrázků, dělí plochu pracovního listu do čtyř částí. Barevná pole jsou určena pro zápis žáka.

Při použití pracovního listu 2 předpokládáme práci se všemi čtyřmi variantami pracovního listu 1 v jedné třídě. Žáci se stejným pracovním listem 1 se v průběhu či na konci jeho vypracování sloučí do skupiny, ve které připraví prezentaci uměleckého díla a stručný zápis do barevného pole v pracovním listu 2, které je u obrázku objektu z jejich pracovního listu 1.

Zbylá tři barevná pole s obrázkem poskytují prostor pro zápis poznámek na základě prezentace uměleckého díla jiné skupiny. Po vypracování listu 2 vznikne žákům ucelený přehled o období antického Řecka – klasické období.

Stejně jako na listě 1, i zde se opakuje motiv časové osy na vrchní straně i při levé podélné straně. Zde již ovšem svíslá osa plní funkci osy časové. Na ni žáci zařadí popisovaný umělecký objekt. Osa vymezuje počátek (1000 př. n. l. – pohyb národů po Evropě) a konec období antického Řecka a Říma. Letopočet 0 je vyznačen pro jednodušší a rychlejší orientaci v ose. Dále jsou vyznačeny letopočty 600 př. n. l. a 400 př. n. l., které vymezují klasické období. Výsek mezi nimi je v nepoměru k ostatním, poněvadž sem žáci budou zařazovat díla z pracovního listu 1. Dvě šipky přiřazují k časové ose dvě válečná období (Řecko-perské války a Peloponéskou válku), tečkovaná linka za názvy je prostorem pro poznámku žáků, kdo s kým bojoval (mezipředmětové vztahy – dějepis).

Pracovní listy u žáků rozvíjejí smyslovou citlivost přes vizuálně obrazná vyjádření, kterou následně uplatňují při tvůrčí činnosti v rámci vyplňování pracovních listů. Ve velké míře žáci pracují s komunikačním obsahem vizuálně obrazných vyjádření, interpretují díla, analyzují je apod.

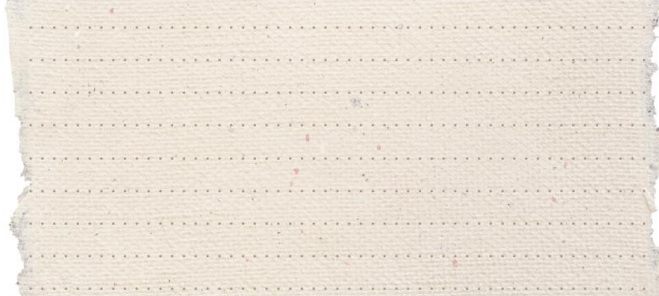
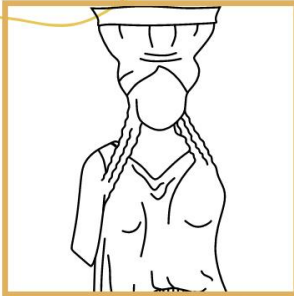
Níže předkládáme pracovní list 2.

pravěk

antika

Souhrn – řecké antické umění

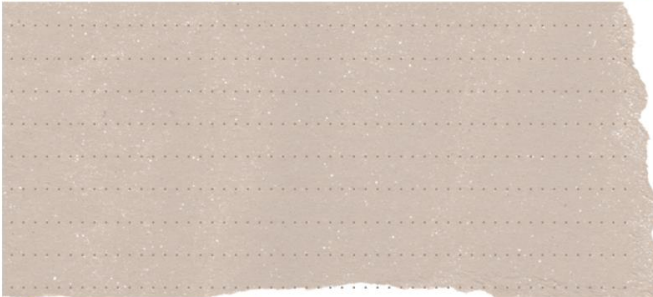
1000 př.n.l. – pohyb národů po Evropě

Starověké Řecko

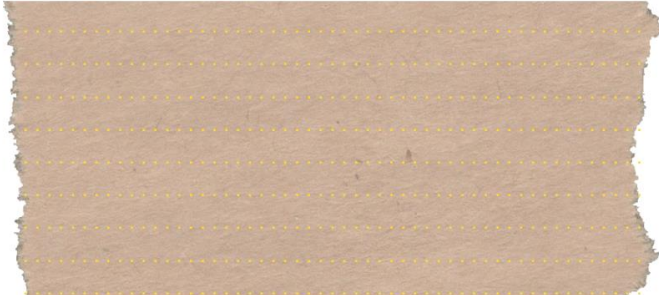
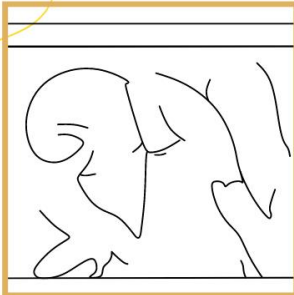
600 př.n.l.

Řecko-perské války (přelom 600 a 500 př.n.l.)

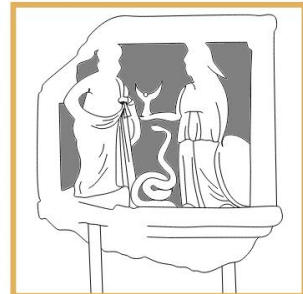
Peloponéská válka (431–404 př.n.l.)

400 př.n.l.

Starověký Řím

0

500 n.l.

6 Metodika k práci s pracovními listy

Pracovní listy jsou vystavěny na základě mezipředmětových vztahů a předpokládají spolupráci vyučujících dějepisu a českého jazyka (sloh) s vyučujícím výtvarné výchovy. Jsou určeny pro žáky druhého stupně základní školy. Listy se týkají období antiky starověkého Řecka, konkrétně klasického období (5.-4. stol. př. n. l.). Vybranými uměleckými objekty jsou Karyatida E (Ακρ. 15003), čestný dekret pro občana z Crotonu (EAM 2985), východní metopa 4 (Ακρ. 20003) a alabastron (NA 1957 Αα 2178), lútroforos (NA 1957 Αα 710), lékythos (NA 1957 Αα 2202).

Než se žáci dostanou přímo k práci s pracovním listem, budou pracovat pouze s nákresem objektu a dostupnou literaturou. Téma jim otevře aktivita v rámci evokace a následně ho rozvinou v hodině dějepisu, při které se seznámí s historickým kontextem. Dále navazuje předmět českého jazyka téma sloh, ve kterém se žáci hlouběji ponoří do samotného díla. Poté žáci obdrží v rámci výtvarné výchovy pracovní listy ke konkrétnímu objektu, v nichž si na základě uměleckého díla upevní a prohloubí dějepisné znalosti, budou aktivně pracovat s internetovými zdroji a rozvíjet kritické myšlení a anglický jazyk. Záleží na vyučujícím, na co konkrétně bude klást důraz.

V tabulce níže (tab. 1 – Vzdělávací oblasti) je vypsáno učivo a očekávané výstupy podle RVP jednotlivých předmětů ze vzdělávacích oblastí, kterých se dotýkáme v rámci jednotlivých aktivit.

Tabulka 1 – Vzdělávací oblasti

<p>Vzdělávací oblast: Člověk a společnost</p> <p>Vzdělávací obor: Dějepis</p> <p>Učivo: antické Řecko a Řím</p> <p>Očekávané výstupy RVP: D-9-3-02 uvede nejvýznamnější typy památek, které se staly součástí světového kulturního dědictví; D-9-3-03 demonstruje na konkrétních příkladech přínos antické kultury a zrod křesťanství; D-9-3-04 porovná formy vlády a postavení společenských skupin v jednotlivých státech a vysvětlí podstatu antické demokracie</p>
<p>Vzdělávací oblast: Jazyk a jazyková komunikace</p> <p>Vzdělávací obor: Český jazyk</p> <p>Učivo: Písemný projev, čtení, naslouchání, mluvený projev, pravopis, interpretace literárních a jiných děl</p> <p>Očekávané výstupy RVP: ČJL-9-1-01 odlišuje ve čteném nebo slyšeném textu fakta od názorů a hodnocení, ověřuje fakta pomocí otázek nebo porovnáváním s dostupnými informačními zdroji; ČJL-9-1-07 zapojuje se do diskuse, řídí ji a využívá zásad komunikace a pravidel dialogu; ČJL-9-1-08 využívá základy studijního čtení – vyhledá klíčová slova, formuluje hlavní myšlenky textu, vytvoří otázky a stručné poznámky, výpisky nebo výtah z přečteného textu; samostatně připraví a s oporou o text přednese referát; ČJL-9-1-10 využívá poznatků o jazyce a stylu ke gramaticky i věcně správnému písemnému projevu a k tvořivé práci s textem nebo i k vlastnímu tvořivému psaní na základě svých dispozic a osobních zájmů; ČJL-9-2-03 samostatně pracuje s Pravidly českého pravopisu, se Slovníkem spisovné češtiny a s dalšími slovníky a příručkami; ČJL-9-2-07 v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovtvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i souvětí</p>
<p>Vzdělávací oblast: Umění a kultura</p> <p>Vzdělávací obor: Výtvarná výchova</p> <p>Učivo: Ověřování komunikačních účinků, rozvíjení smyslové citlivosti, uplatňování subjektivity</p> <p>Očekávané výstupy RVP: VV-9-1-03 zachycuje jevy a procesy v proměnách a vztazích; k tvorbě užívá některé metody uplatňované v současném výtvarném umění a digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace; VV-9-1-06 interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků; VV-9-1-07 ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření</p>
<p>Klíčové kompetence: k učení, komunikativní, sociální a personální</p>

6.1 Přehled aktivit

Pracovní listy předpokládají propojení s dalšími předměty, i proto je důležité dodržet posloupnost jednotlivých aktivit. Aktivity na sebe navazují a předpokládají znalosti získané v předchozí části v rámci daného předmětu.

Rozdělení do skupin

Čtyři pracovní listy se vztahují ke 4 uměleckým dílům, ale pouze k jednomu historickému období. Předpokládáme proto rozdělení žáků do 4 skupin (žáci jedné skupiny mají stejný pracovní list). Před samotnou evokací je třeba mít promyšleno, jak mezi žáky pracovní listy rozdělit. Lze je rozdělit náhodně či cíleně, záleží na preferencích pedagoga. Rozdělení do skupin mohou chystat pedagogové společně nebo jej nachystá vyučující výtvarné výchovy.

Zásadní je, aby byly skupiny početně rovnoměrné. Skupiny jsou důležité pro následnou spolupráci, především při poslední části, kdy jednotlivé skupiny prezentují své poznatky zbytku třídy. V průběhu ostatních aktivit záleží na pedagogovi, případně samotných žácích, zda rozdělení do skupin využijí.

Vhodné je žákům rozdat pouze čísla a očíslované nákresy umístit na viditelné místo ve třídě. Podstatné je, aby každý žák věděl, který nákres je „ten jeho“. Není důležité, aby věděl, kdo ze spolužáků má stejný nákres (kdo je s ním ve skupině). Při následném vyplňování pracovního listu tím žák získává větší prostor pro svobodnou volbu, např. že může pracovní list vyplnit sám nebo začít aktivně pátrat po spolužácích, kteří mají stejný pracovní list a navazovat s nimi spolupráci. Cílené spojení do skupin musí proběhnout po vyplnění pracovního listu 1.

Konkrétní témata pracovního listu 1 (čtyři skupiny):

1. Karyatidy – architektura
2. Keramika – malířství
3. Metopy – sochařství
4. Reliéf – sochařství

V tabulce 2, je přehled aktivit, jak za sebou postupně následují. V dalších kapitolách je dělíme podle toho, zda jde o aktivity před prací s pracovními listy, aktivity se samotnými pracovními listy nebo činnosti následující po vypracování pracovních listů.

Tabulka 2 – Přehled aktivit

Aktivita	Předmět	Čas	Pomůcky
Aktivity v rámci evokace	Dějepis (výtvarná výchova)	15-20 min	Nákresy jednotlivých uměleckých děl, čísla k dílům, nachystané rozřazení do skupin
Práce s informacemi a zdroji	Dějepis	4-5 vyučovacích hodin	Nákresy jednotlivých děl, literatura (knihy, učebnice apod.)
Psaní slohové práce	Český jazyk sloh	1 vyučovací hodina	Nákresy jednotlivých děl
Práce s pracovním listem 1	Výtvarná výchova	2-3 vyučovací hodiny	Pracovní listy 1, literatura, přístup k internetu – mobilní telefon, tablet (počítač)*
Práce s pracovním listem 2	Výtvarná výchova		Pracovní listy 2, literatura, přístup k internetu – mobilní telefon, tablet (počítač)*
Prezentace výsledků	Výtvarná výchova	4 x 5-10 min	Pracovní list 2

*u starších mobilních telefonů a tabletů je nutné mít nainstalovanou aplikaci čtečka QR kódů, novější mobilní telefony mají čtečku instalovanou jako součást fotoaparátu

6.2 Aktivity předcházející práci s pracovními listy

Při vypracovávání pracovního listu žáci uplatňují znalosti z dějepisu. Obdržení pracovních listů je podmíněno slohovou prací. Proto se tato kapitola zabývá aktivitami, které předcházejí práci se samotnými pracovními listy.

1. Aktivity v rámci evokace

Tabulka 3 – Aktivity v rámci evokace

Předmět	Čas	Pomůcky	Metody	Formy
Dějepis (výtvarná výchova)	15-20 min	Nákresy jednotlivých uměleckých děl, čísla k dílům, nachystané rozřazení do skupin	motivační, monolog, dialog, brainstorming	frontální
Téma:	Archeologie, Athény, starověké Řecko, antika			
Cíle:	žák se zapojuje do diskuse a žák odpovídá na otázky na téma archeologie, starověké Řecko			

Evokace proběhne na začátku hodiny dějepisu (případně na konci hodiny výtvarné výchovy, po které v průběhu týdne bude následovat hodina dějepisu). Pedagog umístí nákresy jednotlivých uměleckých děl na viditelné místo ve třídě (pokud se žáci přesouvají z třídy do třídy, musí si nákresy mezi sebou pedagogové předávat nebo mít ve více vyhotoveních a nosit je do hodin). Po přečtení motivačního textu je potřeba žáky rozdělit do čtyř skupin.

Motivační text může vypadat např. takto (individuální uzpůsobení pedagogem na míru žákům je žádané): „*Už jste někdy venku našli něco a přemýšleli jste, jestli ten předmět nebo jen úlomek něčeho má nějakou hodnotu? Sbírali jste jako malí nejen kamínky, ale i rozličné předměty? Hráli jste Minecraft a prokopali se v podzemí k leccjakým pokladům?*“ V rámci motivačního textu jde o snahu přimět žáky komunikovat a vzbudit v nich zájem o téma. Žáci se nemusejí hlásit, jde nám o to vzbudit jejich zájem a pozornost.

Po živé diskuzi a probuzení zájmu o téma může motivační text pokračovat např. takto: „*Přijeli jste do Athén na naleziště mnoha uměleckých památek. Nacházíte se přímo na Akropoli. Jakožto odborníkům na umění se vám do rukou dostaly nákresy antických uměleckých památek. Aby se mohlo pokračovat ve výkopech a mohly být odhaleny další památky, je potřeba prokázat hodnotu nálezů. Každý objekt má své číslo, které mu bylo přiděleno po nalezení. Je potřeba objekt vždy podrobně popsat, zjistit originální historické pojmenování objektu a období, z kterého pochází. Na základě*

kvality vaší práce si budete moci vyžádat podrobnější analýzu objektu a bude vám udělen přístup k internetovým zdrojům.“

Žáci by měli dospět k pokládání dalších otázek, které se budou snažit zodpovědět. Otázky a odpovědi je vhodné zaznamenávat na tabuli, aby je žáci mohli vnímat více smysly. Mohou tak činit sami žáci, umožní jim to vstát z místa a pohybovat se po třídě, budou se cítit více zapojeni. Úskalím je větší náročnost zachování pořádku a pozornosti zbytku třídy.

2. Práce s informacemi a zdroji

Tabulka 4 – Práce s informacemi a zdroji

Předmět	Čas	Pomůcky	Metody	Formy
Dějepis	4-5 vyučovacích hodin	Nákresy jednotlivých děl, literatura (knihy, učebnice apod.)	práce s literaturou – práce s textem*	Frontální, skupinová*
Téma:	Antika – starověké Řecko			
Cíle:	žák aktivně pracuje s literaturou (knihy, učebnice apod.), žák vytváří zápis o antickém Řecku (vytváří myšlenkovou mapu/výpisky apod.)			

* výběr metod a forem záleží na pedagogovi

Při výuce se směřuje k těmto očekávaným výstupům podle RVP:

- D-9-3-02 uvede nejvýznamnější typy památek, které se staly součástí světového kulturního dědictví
- D-9-3-03 demonstruje na konkrétních příkladech přínos antické kultury a zrod křesťanství
- D-9-3-04 porovná formy vlády a postavení společenských skupin v jednotlivých státech a vysvětlí podstatu antické demokracie

V rámci dějepisu žáci probírají učivo antické Řecko a Řím. Pod vedením pedagoga se žáci seznámí s obdobím antiky. Je zásadní, aby mohli využívat pouze literaturu, učebnice apod. (nikoliv internet, tato podmínka je součástí motivačního textu – žáci získají přístup k internetu až po odevzdání slohové práce).

3. Psaní slohové práce

Tabulka 5 – Psaní slohové práce

Předmět	Čas	Pomůcky	Metody	Formy
Český jazyk sloh	1 vyučovací hodina	Nákresy jednotlivých děl	samostatná práce, práce s obrazem	frontální
Téma:	Subjektivně zbarvený popis/teze o uměleckém díle			
Cíle:	žák subjektivně popisuje umělecké dílo z období starověkého Řecka nebo píše tezi o antickém uměleckém díle, žák ve slohové práci aplikuje poznatky získané v rámci dějepisu o tématu starověkého Řecka, žák obohacuje svou slovní zásobu k tématu antiky, žák pracuje se slovníkem výtvarného umění			

Aktivita předpokládá znalost slohového postupu, subjektivně zbarvený popis nebo teze a znalosti získané v rámci dějepisu (historický kontext – antické Řecko). Při výuce se naplňují očekávané výstupy z RVP v oblasti komunikační a slohová výchova:

ČJL-9-1-10 využívá poznatků o jazyce a stylu ke gramaticky i věcně správnému písemnému projevu a k tvořivé práci s textem nebo i k vlastnímu tvořivému psaní na základě svých dispozic a osobních zájmů

A v oblasti jazyková výchova:

ČJL-9-2-03 samostatně pracuje s Pravidly českého pravopisu, se Slovníkem spisovné češtiny a s dalšími slovníky a příručkami

ČJL-9-2-07 v písemném projevu zvládá pravopis lexikální, slovotvorný, morfologický i syntaktický ve větě jednoduché i souvětí

Vyučující českého jazyka zadá žákům vypracovat slohovou práci (slohový postup záleží na preferencích učitele nebo může dát žákům možnost volby), ve které pracují s kresbou příslušného uměleckého objektu, který jim byl přidělen (viz. podkap. 6.1. Přehled aktivit a podkap. 6.2. Aktivity předcházející práci s pracovními listy).

Žáci procvičují písemný projev, slohový postup subjektivně zbarvený popis nebo teze. Obohacují slovní zásobu, procvičují skladbu (stavba věty, pořádek slov

ve větě, stavba textu, pravopis). Cílem aktivity je hlubší poznání a seznámení se s uměleckým dílem a předpokládají aplikaci znalostí získaných v rámci hodin dějepisu.

6.3 Práce s pracovními listy

Tabulka 6 – Práce s pracovními listy

Předmět	Čas	Pomůcky	Metody	Formy
Výtvarná výchova	2-3 vyučovací hodiny	Pracovní listy 1 a 2 literatura, přístup k internetu – mobilní telefon, tablet (počítač)*	práce s pracovním listem, práce s textem, diskuse, utváření a upevňování vědomostí, samostatná práce	hromadná forma výuky/skupinová práce**, individualizovaná
Téma:	Antika – starověké Řecko, Athény (karyatida, keramika, reliéf, metopa)			
Cíle:	žák analyzuje konkrétní antické umělecké dílo, žák zpracovává informace o starověkém Řecku a uplatňuje je v kombinaci se znalostmi v odpovědích v pracovním listu, žák kreslí, žák aktivně tvoří s vlastním tělem či se spolužáky, žák aktivně spolupracuje ve skupině (diskutuje o pracovním listu 1, naslouchá spolužákům), žák se podílí na přípravě prezentace tématu pro ostatní spolužáky			

*u starších mobilních telefonů a tabletů je nutné mít nainstalovanou aplikaci čtečka QR kódů, novější mobilní telefony mají čtečku instalovanou jako součást fotoaparátu

** žáci si mohou zvolit, zda pracovat samostatně nebo ve skupině

Aktivita předpokládá znalosti antického Řecka z dějepisu a předložení teze či subjektivně zbarveného popisu. (Záleží na dohodě učitelů, mohou odevzdat v hodině českého jazyka nebo musí předložit přímo učiteli výtvarné výchovy). Práce v rámci výtvarné výchovy rozvíjí tyto očekávané výstupy dle RVP:

VV-9-1-03 zachycuje jevy a procesy v proměnách a vztazích; k tvorbě užívá některé metody uplatňované v současném výtvarném umění a digitálních médiích – počítačová grafika, fotografie, video, animace

VV-9-1-06 interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti i minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků

VV-9-1-07 ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření

v rámci českého jazyka v oblasti komunikační a slohová výchova:

- ČJL-9-1-01 odlišuje ve čteném nebo slyšeném textu fakta od názorů a hodnocení, ověřuje fakta pomocí otázek nebo porovnáváním s dostupnými informačními zdroji
- ČJL-9-1-07 zapojuje se do diskuse, řídí ji a využívá zásad komunikace a pravidel dialogu
- ČJL-9-1-08 využívá základy studijního čtení –vyhledá klíčová slova, formuluje hlavní myšlenky textu, vytvoří otázky a stručné poznámky, výpisky nebo výtah z přečteného textu; samostatně připraví a s oporou o text přednese referát

1. Pracovní list 1

Cíle: žák analyzuje konkrétní antické umělecké dílo, žák zpracovává informace o starověkém Řecku a uplatňuje je v kombinaci se znalostmi v odpovědích v pracovním listu, žák kreslí, žák aktivně tvoří s vlastním tělem či se spolužáky

Po splnění výše popsaných aktivit obdrží každý žák příslušný pracovní list (oboustranný), podle svého čísla skupiny a druhý pracovní list, který je pro všechny žáky stejný. Krátká instruktáž je na uvážení učitele, není nutná. Pracovní listy jsou dostatečně návodné, případně se žáci mohou doptat. Je dobré upozornit na to, že budou pracovat s mobilním telefonem či tabletem a zdroji informací v anglickém jazyce, aby žáci nebyli zaskočeni, až naskenují QR kód.

Instruktáž k pracovnímu listu 1 může vypadat následovně: *„Přední strana pracovního listu obsahuje vždy náčrt uměleckého díla, na které se zaměřujete. Pod ním naleznete linku, případně linky, na které je třeba doplnit název díla, dataci a místo nálezu. Text je barevně odlišen. Faktické informace jsou černě, otázky a úkoly jsou žlutooranžově. U některých úkolů bude potřeba vstát z lavice, s jinými vám může pomoci QR kód, který naleznete v pracovním listě vždy s piktogramem mobilního telefonu. Znamená to, že máte přístup k internetu. Můžete v hodině používat mobilní telefon.*

Co nám ukazuje osa? Proč je barevně odlišena? (Na ose je barevně zvýrazněno (žlutooranžově) období, na které se zaměřuje pracovní list, šedé linky a názvy prezentují předešlá a navazující období. Překryv poukazuje na to, že období nenavazují jedno na druhé, ale překrývají se.) Dalšími dvěma prvky jsou barevné obdélníky stylizované jako kusy papíru. Hubenější a vyšší obsahuje stručný přehled o daném období a druhý je slovníček pojmů, se kterými se můžete v pracovním listě setkat. Pojmy, které můžete najít ve slovníčku, jsou v textu vyznačeny tučně.“

Veškeré prvky, které byly výše popsány, se opakují ve všech čtyřech variantách pracovního listu 1. Následně popisujeme odlišnosti jednotlivých pracovních listů.

a) Pracovní list 1 – Karyatidy – architektura

Žák se z pracovního listu (podkap. 5.1.1. Pracovní list 1 – umělecký objekt) dozvídá základní informace o tom, co jsou to karyatidy. Prvním úkolem je práce přímo s uměleckým dílem (obrazem). Pracovní list poskytuje žákům neucelený obraz Karyatidy (polovinu), jejich úkolem je nákres Karyatidy dokončit. Otázky na první straně se zaměřují částečně na práci s informacemi a zároveň na vlastní zkušenost či úvahy žáka.

Úkol, který tvoří pomyslný předěl mezi první a druhou stranou pracovního listu, žáky aktivizuje k pohybu. Úkolem je půl minuty stát v pozici karyatidy. Poté následují otázky sledující pocity a dojmy žáka z předešlé aktivity.

V pracovním listě žáci postupují od konkrétního díla (Karyatidy) až k řádové architektuře. S řádovou architekturou se setkají v podobě úkolu, kdy mají do volného místa jednoduše nakreslit řádové sloupy a popsat je.

Odstavec o místě nálezů, Erechtheionu, zakončuje pracovní list spolu s poslední otázkou zaměřenou na vědomosti týkající se historie starověkého Řecka, konkrétně Ahtén.

b) Pracovní list 1 – Keramika – malířství

Žák se z pracovního listu (podkap. 5.1.1. Pracovní list 1 – umělecký objekt) dozvídá základní informace o antické keramice. Prvním úkolem je práce přímo s uměleckým dílem (obrazem), během kterého mají žáci za úkol interpretovat význam motivu malby na amfoře. Druhá otázka se vztahuje k dalším dvěma nádobám obsaženým v pracovním listě. Žáci musejí dohledat informace o nádobách, pracovat se zdroji a zjistit k čemu se užívaly.

První kresebný úkol provazuje minulost se současností. Žáci mají za úkol hledat podobu ve tvaru nádoby z pracovního listu se současnými nádobami sloužícími ke stejnému účelu a nakreslit je. První stranu zakončuje opět aktivizující úkol, je jím prostorová tvorba, kdy mají žáci za úkol z předmětů, které mají po ruce napodobit tvar jedné z keramických váz v pracovním listě a zaznamenat to na fotografii. Mohou napodobit objem, obrys nebo mohou fotografovat pouze vržený stín apod. Kreativita zpracování a pojetí záleží na žákovi. Primárním cílem je kreativní tvorba a odpoutání se od práce na pracovním listu v podobě změny aktivity.

Žáci postupují od konkrétního díla (keramické vázy) až k obecně vázovému malířství. Seznámí se s ním pomocí náčrtků stylu do předlohy jednotlivých váz, a nakonec popíší, jak se liší základní techniky klasické doby (technika černofigurová a červenofigurová a v čem byla pokroková technika bílého podkladu). Pracovní list je zakončen zmínkou o místě nálezů keramických váz.

c) Pracovní list 1 – Metopy – sochařství

Pracovní list (podkap. 5.1.1. Pracovní list 1 – umělecký objekt) začíná slovním popisem vybrané metopy a úkolem zakreslit na základě popisu do obrázku (náskres, jak se metopa dochovala v dnešní podobě), jak mohla metopa původně vypadat. Dále žáka text seznamuje s úlohou metop v rámci dórské řádové architektury. První otázky pracovního listu vedou žáka k zamyšlení se nad interpretací díla (východní metopa 4). Interpretaci odborníků si mohou přečíst po načtení QR kódu.

Druhou stranu pracovního listu zahajuje úkol, který je opět pohybový. Žák musí vstát z lavice a za součinnosti spolužáků vytvořit živý reliéf metopy. Stává se tak sochařem živých soch a musí spolužáky nastavit do příslušných pozic. Záleží na volbě žáka, zda bude se spolužáky aktivně komunikovat a vysvětlovat jim, co po nich žádá nebo zda jim pouze vysvětlí, co s nimi zamýšlí dělat a bude je „tvarovat“ jako „hmotu“. Výsledek své práce žáci zaznamenají na fotografii.

Na základě postupu v pracovních listech od konkrétního k obecnému se žáci dostávají k informacím, jak se metopy a triglyfy vyvinuly. Mají za úkol vyznačit polohu metop a triglyfů na budově chrámu a jednoduše nakreslit, jak se v řádové architektuře střídají.

Pracovní list končí informacemi o místě nálezů, tj. úkolem, který žáky více seznámí se stavbou Parthenonu. Žáci budou aktivně pracovat s mobilním telefonem, tabletem či počítačem, využijí kritického myšlení a procvičí práci s informacemi. Nakonec na základě vědomostí z dějepisu porovnájí stavbu Parthenonu se stavbami starověkého Egypta a budou hledat, jak se protiskl do umění dalších století. Čímž hlouběji pochopí a pocítí význam antického řeckého umění.

d) Pracovní list 1 – Reliéf – sochařství

Úvodní odstavec pracovního listu (podkap. 5.1.1. Pracovní list 1 – umělecký objekt) žáky seznamuje s uměleckým objektem (reliéf darovacího dekretu – stéla), který vidí na obrázku a prvním jejich úkolem je interpretace reliéfu, respektive symboliky postav. Další úkol propojuje prvek z historického uměleckého díla se současností. Rozvíjí tím u žáků přemýšlení v souvislostech.

Prvním tvůrčím úkolem je návrh vlastní stély, která může být volně inspirovaná stélou z pracovního listu. Na konci první strany je zařazen větší tvůrčí úkol, proto nenásleduje pohybový úkol, který dává prostor žákům změnit činnost. Je umístěn až později, aby nenásledovaly dvě podobné činnosti přímo za sebou.

Na druhém listě se žáci na základě vlastního bádání a zjišťování informací teoreticky seznámí s různými typy reliéfů. V odpovědích na otázky uvedou typy reliéfů

a stručně je popíše. Následně se zaměří na význam a účel reliéfů. Zjistí, jaký smysl měla tvorba reliéfů a pokusí se najít paralelu funkce reliéfu s uměním v dnešní době.

Následuje pohybový úkol. Žáci mají za úkol obdobně jako u metop vstát z lavice a s dalšími dvěma až třemi spolužáky vyfotit společnou fotografii inspirovanou reliéfem darovacího dekretu. Posledním odstavcem textu je část pojednávající o místě nálezů, Propylejích. Otázka pod odstavcem směřuje žáky k zamyšlení se nad státním politickým systémem a odlišnostmi „demokracie“ Starověkého Řecka a demokracie v dnešní podobě. Úkolem na konec je načrtnout Propyleje a zapřemýšlet, zda se s něčím podobným mohou žáci setkat v okolí.

2. Pracovní list 2

Cíle: žák aktivně spolupracuje ve skupině (diskutuje o pracovním listu 1, naslouchá spolužákům), žák se podílí na přípravě prezentace tématu pro ostatní spolužáky

Pracovní list 2 (podkap. 5.1.2. Pracovní list 2 – souhrn) je shrnutím informací z pracovního listu 1. Vyžaduje od žáků aktivní spolupráci ve skupině. Společně musejí dojít k vytvoření krátkého zápisu k příslušnému obrázku v posledním listě, který budou následně prezentovat ostatním spolužákům. Poslední tři pole s přílehlými obrázky jsou místem pro zápis poznámek o uměleckých dílech prezentovaných ostatními třemi skupinami.

K tomuto pracovnímu listu je již vysvětlující slovo učitele potřeba. Je vhodné žákům práci s druhým pracovním listem vysvětlit až po vyplnění prvního. Stejně tak je možné druhý pracovní list rozdat všem žákům až při vysvětlování učitelem. Předejde se opakovanému dotazování ze stran žáků, jak mají pracovní list 2 vyplňovat.

3. Reflexe

Po vypracování pracovních listů ke konci hodiny případně na začátku příští hodiny proběhne zhodnocení žáků, jak se jim s pracovními listy pracovalo. Např. může být využito krátké vizuální hodnocení (např. pomocí směřování palců nebo pomocí barevných karet, smajlíků nebo grafického záznamu – popř. koláčového grafu).

Vizuální hodnocení jednotlivých částí v pracovních listech lze provádět anonymně. Učitel tak zjistí, které aktivity žáky bavily a zaujaly je, a které nikoliv. Je vhodné následně zařadit také slovní hodnocení aktivit žáky, nejlépe na dobrovolné bázi, kdy mají žáci prostor stručně zhodnotit, jak se jim s pracovními listy pracovalo, co je bavilo, zaujalo, co bylo obtížné apod.

6.4 Prezentace výsledků

Tabulka 7 – Prezentace výsledků

Předmět	Čas	Pomůcky	Metody	Formy
Výtvarná výchova	5-10 min (4x)	Pracovní list 2, případně pomůcky, které žáci potřebují k prezentaci	Přednáška, vysvětlování, ověřování a upevňování vědomostí, reproduktivní metoda	Skupinová práce, frontální výuka
Téma:	Antika – starověké Řecko, Athény (karyatida, keramika, reliéf, metopa)			
Cíle:	Žák ve skupině prezentuje výstup z pracovního listu 1			

V průběhu následujících 4 hodin (nebo 4 dvouhodinových bloků) po vypracování pracovních listů budou probíhat prezentace. Skupinová prezentace žáků jednotlivých uměleckých děl proběhne vždy na začátku hodiny v maximální délce 10 minut. Pedagogovi zároveň slouží jako výchozí bod pro následné aktivity v hodině, které na konkrétní pracovní listy navazují a dále rozvíjejí téma z pracovního listu. Zpracování prezentace je zcela na domluvě žáků dané skupiny. Jedinou podmínkou je předat spolužákům informace, které vypsali do pracovního listu 2 tak, aby je mohli ostatní žáci do svého pracovního listu 2 zaznamenat. Poté naváže pedagog s konkrétní uměleckou aktivitou, činností či více aktivitami po sobě jdoucími. Možné aktivity uvádíme v následující podkapitole 6.5 Inspirace pro následné aktivity.

6.5 Inspirace pro následné aktivity

V této kapitole předkládáme nástin aktivit, které lze s žáky aplikovat v hodině po prezentaci jedné ze skupin.

1. Karyatidy – architektura

Živé sochy

Učitel žákům poskytne prostěradla. Ve skupinách mají žáci společně co nejpřesněji ztvárnit všech šest karyatid stojících v předsíni Erechtheionu.

Happening – rekonstrukce velkého Panathenaického průvodu

Velký Panathenaický průvod byl průvod, konající se v den narození bohyně Athény, kdy se do Erchtheionu k soše Athény nesl peplos (tkaný, zdobený oděv) a na oltář mimo chrám byly přinášeny obětiny. (Parthenon, e. frieze, 2018) Učitel žáky seznámí s happeningem. Žáci mají za úkol vymyslet a zrealizovat happening na námět velkého Panathenaického průvodu.

Rekonstrukce rozbité tváře karyatidy

Lze využít pracovní listy, či pouze jejich část z webových stránek Bez názvu. Nedatováno., s názvem Rozbitá tvář Karyatidy. Žáci zde mají za úkol pokusit se nakreslit či namalovat, jak by mohla karyatida vypadat, kdyby ji restaurátoři doplnili chybějící části tváře karyatidy ([https://www.nedatovano.cz/rozbitá tvář karyatidy](https://www.nedatovano.cz/rozbita_tvah_karyatidy)).

2. Keramika – malířství

Práce s keramickou hlínou

Zde se přímo nabízí práce s keramickou hlínou inspirovaná nádobami a vázovým malířstvím starověkého Řecka. Lze vyzkoušet přímo princip některé techniky vázového malířství.

Práce s fotografiemi žáků

Lze využít fotografie žáků, které pořídili během vypracování pracovního listu 1 a dále s nimi pracovat různými způsoby. Např.: Žáci mohou vybrané fotografie vytištěné na obyčejný papír dokreslit a poté je rozstříhat. Takto připravené rozstříhané

vázy si mezi sebou žáci mohou vyměnit a opětovně je složit do podoby vázy. Vyzkouší si tak princip skládání keramiky ze střepů.

3. Metopy – sochařství

Živé sochy a koláž

Žáci společně určí téma (nebo ho určí učitel). Na zvolené téma nafotí cyklus metop. Následně ze vzniklých fotek seskládají koláž doplněnou vlastními kresbami triglyfů tak, aby vznikl vlys.

Práce s fotografiemi žáků

Lze využít fotografie žáků, které pořídili během vypracovávání pracovního listu 1 a pracovat s nimi obdobně jako v předchozí aktivitě anebo např. žáci pomocí pauzovacího papíru překreslí v jednoduchých liniích motivy metop.

4. Reliéf – sochařství

Prostorová tvorba

Učitel může s žáky pracovat s různými materiály a pokusit se napodobit prostorové ztvárnění reliéfů. Například lepením vrstev kartonu na základní plochu obdélníku lze napodobit různou hloubku reliéfu (nízký/vysoký reliéf) a docílit tak prostorovosti. Naopak do měkké polystyrenové destičky mohou žáci vyzkoušet vytvořit zahloubený reliéf či kontra-reliéf.

5. Obecně ke všem pracovním listům

Práce s fotografiemi

Učitel si ověří, zda je možné setkat se v blízkém okolí s architektonickými prvky inspirovanými antickým Řeckem. Žáci mohou např. za domácí úkol ve městech v jejich blízkém okolí hledat na místní architektuře prvky inspirované antickým Řeckem.

Závěr

Bakalářská práce se v teoretické části zabývá zařazením pracovních listů z pohledu obecné didaktiky v taxonomii didaktických prostředků. Následně blíže definujeme vybrané materiální didaktické prostředky, mezi něž spadají pracovní listy. Pracovní listy jsou popsány z pohledu obecné didaktiky. Pro nedostatek odborné literatury je uvedena analýza výtvarných pracovních listů tvořených vybranými galerijními institucemi. Teoretickou část zakončuje kapitola 4 Dějiny umění starověkého Řecka, která je základní oporou pro textovou část námi vytvořených pracovních listů.

Zvolené téma antika, klasické období starověkého Řecka zaměřené na umělecké předměty nalezené na Akropoli se orientuje na konkrétní čtyři umělecké předměty, kterými jsou Karyatida E, Východní metopa 4, reliéf stély darovacího dekretu občanu z Crotonu a keramika – vázové malířství (Alabastron, Lékythos, Lútroforos).

V praktické části jsou popsány a vloženy námi vytvořené pracovní listy opírající se o poznatky z části teoretické. Dále je uvedena metodika pro práci s pracovními listy a nástin možných aktivit, které lze zařadit po použití pracovních listů v rámci hodin výtvarné výchovy. Pracovní listy jsou vytvořeny na základě práce s mezipředmětovými vztahy (týkají se těchto předmětů: dějepis, český jazyk sloh, anglický jazyk). Pracovní listy se soustřeďují na vybrané období dějin umění a navazují tak na vědomosti z dějepisu. Pracovní listy rozvíjejí kreativitu žáků, podporují jejich zájem o umění, přemýšlení v souvislostech a práci se zdroji.

Do příloh jsou vloženy naše autorské kresby, které slouží jako inspirace a podklad pro digitální kresby. Výsledné digitální kresby, které byly použité v pracovních listech jsou taktéž obsaženy v přílohách.

Námi vytvořené pracovní listy určené pro druhý stupeň základní školy s tématem umění antického Řecka bychom v budoucnu rádi dali k dispozici vyučujícím výtvarné výchovy. Chtěli bychom na základě hodnocení pedagogů i samotných žáků zjistit, zda je koncept pracovních listů pro žáky i učitele přínosný a zda jim vyhovuje.

Seznam použitých zkratek

DVPP – další vzdělávání pedagogických pracovníků

n. l. – našeho letopočtu

př. n. l. – před naším letopočtem

RVP – rámcový vzdělávací program

stol. – století

Seznam literatury

Literární zdroje

ČAPEK, Robert. *Moderní didaktika: lexikon výukových a hodnoticích metod*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3450-7.

ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění*. Praha: Idea servis, 1996. ISBN 80-85970-12-0.

DOSTÁL, Jiří. *Učební pomůcky a zásada názornosti*. Jiří Dostál, 2008.

FINKOVÁ, Dita a Lucia PASTIERIKOVÁ. *Metodika tvorby učebních textů DVPP pro inkluzivní vzdělávání: (k využití i dalšími subjekty)*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4736-0.

FULKOVÁ, Emília. *Kapitoly zo všeobecnej didaktiky*. Bratislava: Infopress, 2006. ISBN 80-85402-78-5.

GRECO, Emanuele. *Athens: past and present*. Řím: VISION S.r.l, 2012. ISBN 978-88-8162-280-1.

JANIŠ, Kamil. *Obecná didaktika – vybraná témata*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-571-4.

MANDELOVÁ, Helena. *Pravěk, starověk: [učební pomůcka dějepisu pro 2. stupeň základní školy a víceletá gymnázia]*. Ilustroval Dagmar JEŽKOVÁ. Praha: Kartografie, 1995. Dějepisné atlasy pro základní školy a víceletá gymnázia. ISBN 80-7011-340-5.

MAŇÁK Jaroslav. *Nárys didaktiky*. Brno, Masarykova univerzita, 1995.

MAŇÁK, Josef, Vlastimil ŠVEC a Eliška WALTEROVÁ. *Výukové metody: lexikon výukových a hodnoticích metod*. 4. aktualiz. vyd. Brno: Paido, 2003. Pedagogika (Grada). ISBN 80-731-5039-5.

MANĚNOVÁ, Martina. *Pracovní listy v mateřské škole a na 1. stupni základní školy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-499-1.

MICHOVSKÝ, Václav. *Dějepis: pravěk a starověk pro základní školy*. 7. vyd., v SPL – Práce vyd. 5. Praha: SPL – Práce, 1999. Učebnice pro základní školy. ISBN 80-86287-07-6.

MRÁZ, Bohumír. *Dějiny výtvarné kultury I*. Vyd. 4. Praha: Idea servis, 2002. ISBN 80-85970-39-2.

MRÁZOVÁ, Lenka. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2013. ISBN 978-80-7028-403-2.

PETLÁK, Erich. *Všeobecná didaktika*. Bratislava: IRIS, 2004. ISBN 80-89018-64-5.

PROKOP, Vladimír. *Kapitoly z dějin výtvarného umění pro výuku dějin na středních školách*. Sokolov: O.K.-Soft, 1995. 67 s.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2003. Pedagogika (ISV). ISBN 80-717-8772-8.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. 6., rozš. a přeprac. vyd. Přeložil Jiří FOLTÝN. Praha: Portál, 2013. ISBN isbn978-80-262-0367-4.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika*. Praha: ISV, 1999. Pedagogika (ISV). ISBN 80-858-6633-1.

ŠAMŠULA, Pavel a Jaromír ADAMEC. *Průvodce výtvarným uměním*. 2. vyd. Praha: SPL – Práce, 2000. Pomocné knihy pro učitele a žáky. ISBN 80-86287-22-x.

TROJAN, Raul a Bohumír MRÁZ. *Malý slovník výtvarného umění*. 2. upravené vydání. Praha: Fortuna, 1996. ISBN 80-716-8329-9.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 6 pro základní školy: pravěk a starověk*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2006. ISBN 80-7235-337-3.

ZORMANOVÁ, Lucie a Eliška WALTEROVÁ. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. 2. rozšířené. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Internetové zdroje

BAŠTANOVÁ, Pavla a kol. Tvoříme digitálně: Pracovní listy s aktivitami na tvořivé využití digitálních nástrojů. *Bez názvu. Nedatováno.: Náměty do výtvarné výchovy, které se točí kolem umění* [online]. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci: webmaster Petra Šobáňová, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/tvorime-digitalne>

CÍHOVÁ, Veronika. Art list: Ota Janeček. *Gočárova galerie* [online]. GG, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: https://vcg.cz/content/wys_pages/ArtList_Ota_Janecek.pdf

JANIŠ, Kamil. *Obecná didaktika* [online]. Slezská univerzita v Opavě, Fakulta veřejných politik v Opavě, 2019 [cit. 2023-04-30]. Dostupné z: https://repozitar.cz/repo/39416/Obecna_didaktika.pdf. Distanční studijní text. Slezská univerzita v Opavě.

LAŽOVÁ, Jolana. Art list: Bohuslav Reynek. *Gočárova galerie* [online]. GG, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: https://vcg.cz/content/wys_pages/Art_list_B._Reynek.pdf

SÁDLOVÁ, Lucie a Karin VRÁTNÁ MILITKÁ. Metodický list pro pedagogy: "Otisk." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Otisk_metodicky-list-pro-pedagogy-2.pdf

SÁDLOVÁ, Lucie a Karin VRÁTNÁ MILITKÁ. Metodický list pro pedagogy: "Před branami." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Pred-branami_metodicky-list-pro-pedagogy.pdf

SÁDLOVÁ, Lucie a Karin VRÁTNÁ MILITKÁ. Metodický list pro pedagogy: "Romantická krajina." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Romanticka-krajina_metodicky-list-pro-pedagogy-1.pdf

SÁDLOVÁ, Lucie a Karin VRÁTNÁ MILITKÁ. Metodický list pro pedagogy: "Surreální sen." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Surrealny-sen_metodicky-list-pro-pedagogy-1.pdf

SÁDLOVÁ, Lucie a Karin VRÁTNÁ MILITKÁ. Metodický list pro pedagogy: "Vnitřní svoboda." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Vnitri-svoboda_metodicky-list_tisk-1.pdf

SÁDLOVÁ, Lucie. Otisk: GASK školám. *Galerie Středočeského kraje: Materiály ke stažení* [online]. Kutná Hora: GASK, © 2023, 10.12.2021 [cit. 2023-06-17]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Otisk_pracovni-list-pro-zaky-1.pdf

ŠOBÁŇ, Marek a Pavla BAŠTANOVÁ. Muzeum z pokoje: Pracovní listy s edukačními aktivitami vycházejícími ze sbírek Muzea umění Olomouc aneb Vytvořte si malé muzeum přímo ve svém pokoji!. *Bez názvu. Nedatováno.: Náměty do výtvarné výchovy, které se točí kolem umění* [online]. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého

v Olomouci: webmaster Petra Šobáňová, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/muzeum-z-pokoje>

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a Pavla BAŠTANOVÁ a kol. Tvoříme doma: Pracovní listy s výtvarnými aktivitami na doma. *Bez názvu. Nedatováno.: Náměty do výtvarné výchovy, které se točí kolem umění* [online]. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci: webmaster Petra Šobáňová, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/listy>

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a Pavla BAŠTANOVÁ. Ve světě obrazů: Pracovní listy s aktivitami na pěstování vizuální gramotnosti. *Bez názvu. Nedatováno.: Náměty do výtvarné výchovy, které se točí kolem umění* [online]. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci: webmaster Petra Šobáňová, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/ve-svete-obrazu>

ŠTEFFKOVÁ, Karolína. Pracovní list pro žáky: "Romantická krajina." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Romanticka-krajina_pracovni-list-pro-zaky.pdf

ŠTEFFKOVÁ, Karolína. Pracovní listy pro žáky: "Vnitřní svoboda." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Vnitri-svoboda_pracovni-list_tisk-1.pdf

ZIKMUNDOVÁ, Veronika. Pracovní list pro žáky: "Před branami." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Pred-branami_pracovni-list-pro-zaky-1.pdf

ZIKMUNDOVÁ, Veronika. Pracovní listy pro žáky: "Surreální sen." *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: file:///C:/Downloads/LC-GASK_Surrealny-sen_pracovni-list-pro-zaky-1.pdf

Alabastron. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-13]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/alabastron>

Alabastron. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-13]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/alabastron-1>

Athena Nike Temple. Parapet. Part of a hand holding a helmet. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/athena-nike-temple-parapet-part-hand-holding-helmet>

Bez názvu. Nedatováno.: Poznávej umění, tvoř a přemýšlej! Náměty do výtvarné výchovy, které se točí kolem umění [online]. Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, © 2023 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/>

Center Pompidou: Online educational resources [online]. © 2019-2024 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.centrepompidou.fr/en/offer-to-professionals/teachers/online-educational-resources>

Dokumenty: Tvůrčí tipy lachtana Serafina. *Galerie výtvarného umění v Ostravě* [online]. GVUO: OLLERO, © 2017 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.gvuo.cz/dokumenty>

Edukace: Materiály ke stažení: Pracovní listy PUNČ. *Galerie moderního umění v Hradci Králové* [online]. GMU HK, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/edukace/materialy-ke-stazeni/>

Erechtheion. Karyatid. Kore E. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-12]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/erechtheion-karyatid-kore-e>

Fondation Cartier pour l'art contemporain [online]. © 2019-2024 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.fondationcartier.com/en/editions/publications>

Galerie moderního umění v Hradci Králové [online]. GMU HK © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/>

Galerie moderního umění Hradec Králové: Edukace – Materiály ke stažení [online]. [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.galeriehk.cz/edukace/materialy-ke-stazeni/>

Galerie Středočeského kraje [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25].
Dostupné z: <https://gask.cz/>

Galerie středočeského kraje: Vzdělávání – Materiály ke stažení [online]. Kutná Hora, 2017 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavani/materialy-ke-stazeni/>

Galerie výtvarného umění v Ostravě [online]. GVUO: Ollero, © 2017 [cit. 2023-06-25].
Dostupné z: <https://www.gvuo.cz/>

Galerie výtvarného umění v Ostravě: Dokumenty [online]. Ostrava: OLLERO, © 2017
[cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.gvuo.cz/dokumenty>

Gočárova galerie [online]. Pardubice, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné
z: <https://vcg.cz/cs>

Gočárova galerie: Edukace – Materiály ke stažení [online]. Pardubice, 2023 [cit. 2023-
04-23]. Dostupné z: <https://vcg.cz/cs/programy/galerie-online/artlist-na-doma>

Honorary decree for a citizen from Croton. *Acropolis Museum* [online]. MainSys,
© 2018 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/honorary-decree-citizen-croton>

Lázně: Oblastní galerie Liberec [online]. Liberec, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné
z: <https://www.ogl.cz/>

Lázně – oblastní galerie Liberec: Vzdělávání – online aktivity [online]. [cit. 2023-04-
23]. Dostupné z: <https://www.ogl.cz/nabidka/aktualni>

Lekythos. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-13]. Dostupné
z: <https://theacropolismuseum.gr/en/lekythos-22>

Loutrophoros. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-13].
Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/loutrophoros-34>

Národní galerie Praha [online]. Praha: BRAINZ STUDIOS, © 2023 [cit. 2023-06-25].
Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/>

Parthenon. East frieze. Block 3 (III). Fragment. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/parthenon-east-frieze-block-3-iii-fragment>

Parthenon. East metope 4. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/parthenon-east-metope-4>

Parthenon. East pediment. Heads of horses. *Acropolis Museum* [online]. MainSys, © 2018 [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: <https://theacropolismuseum.gr/en/parthenon-east-pediment-heads-horses>

Tate: Kids [online]. London, © 2023 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.tate.org.uk/kids>

Umění u mě na gauči. *Lázně: Oblastní galerie Liberec* [online]. Liberec, © 2021 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: <https://www.ogl.cz/umeni-u-me-na-gauci-1>

Umění u mě na gauči: Zátíší kam se podíváš?. *Lázně: Oblastní galerie Liberec* [online]. Liberec, 2021 [cit. 2023-06-24]. Dostupné z: https://www.ogl.cz/attachments/files/ActivityOfferFileScheme/1_UUMNG_03_ZATISI_KAM_SE_PODIVAS.pdf?v50

Vzdělávání: Materiály ke stažení. *Galerie středočeského kraje* [online]. GASK Kutná Hora, © 2023 [cit. 2023-06-25]. Dostupné z: <https://gask.cz/vzdelavani/materialy-ke-stazeni/>

Vzdělávací programy – Pedagogové: Inspirace uměním. *Národní galerie Praha* [online]. Praha: BRAINZ STUDIOS, © 2023 [cit. 2023-04-23]. Dostupné z: <https://www.ngprague.cz/vzdelavaci-programy/pro-pedagogy>

Přílohy

Příloha A – studijní kresby

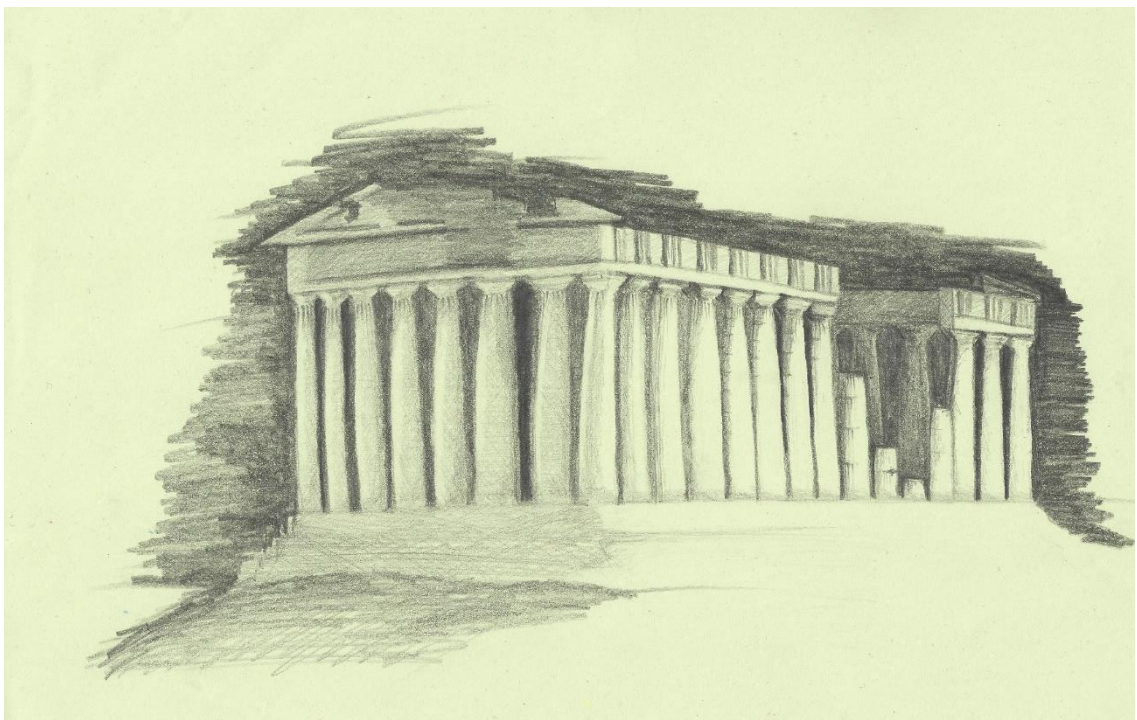
Příloha B – zjednodušené kresby pro digitalizaci

Příloha C – digitální kresby

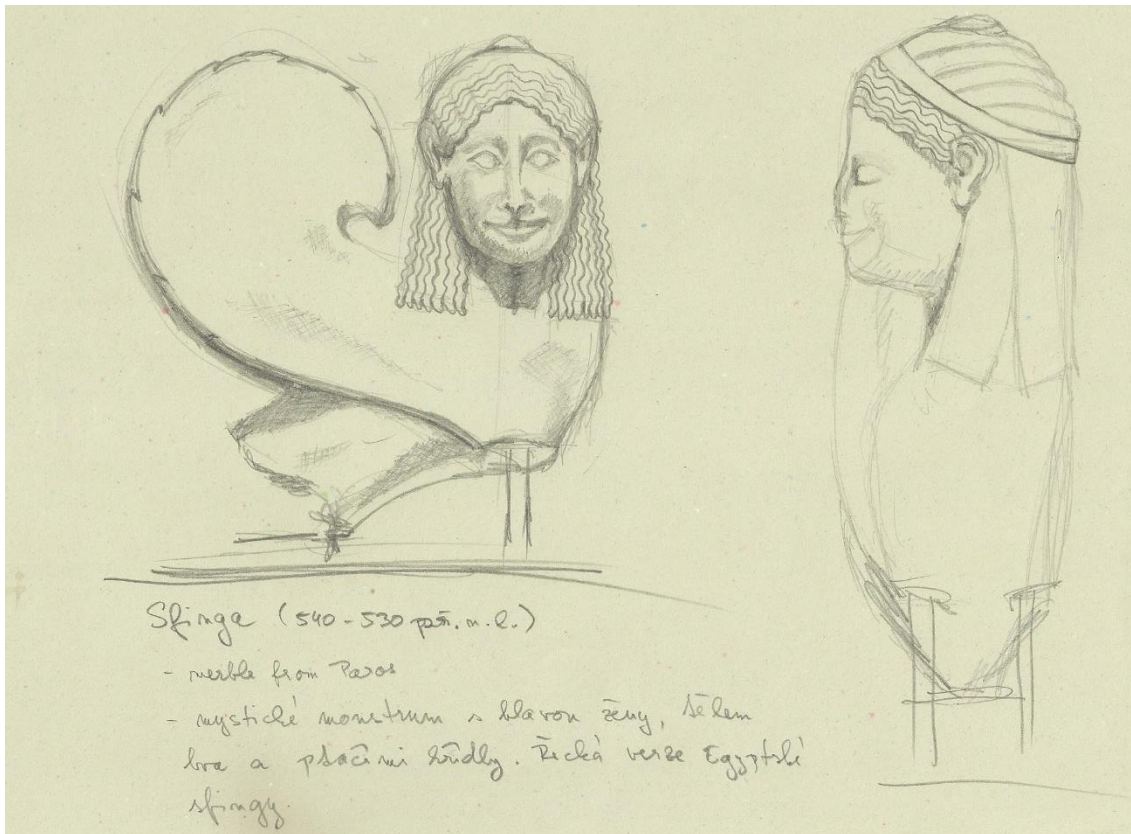
Příloha A – studijní kresby

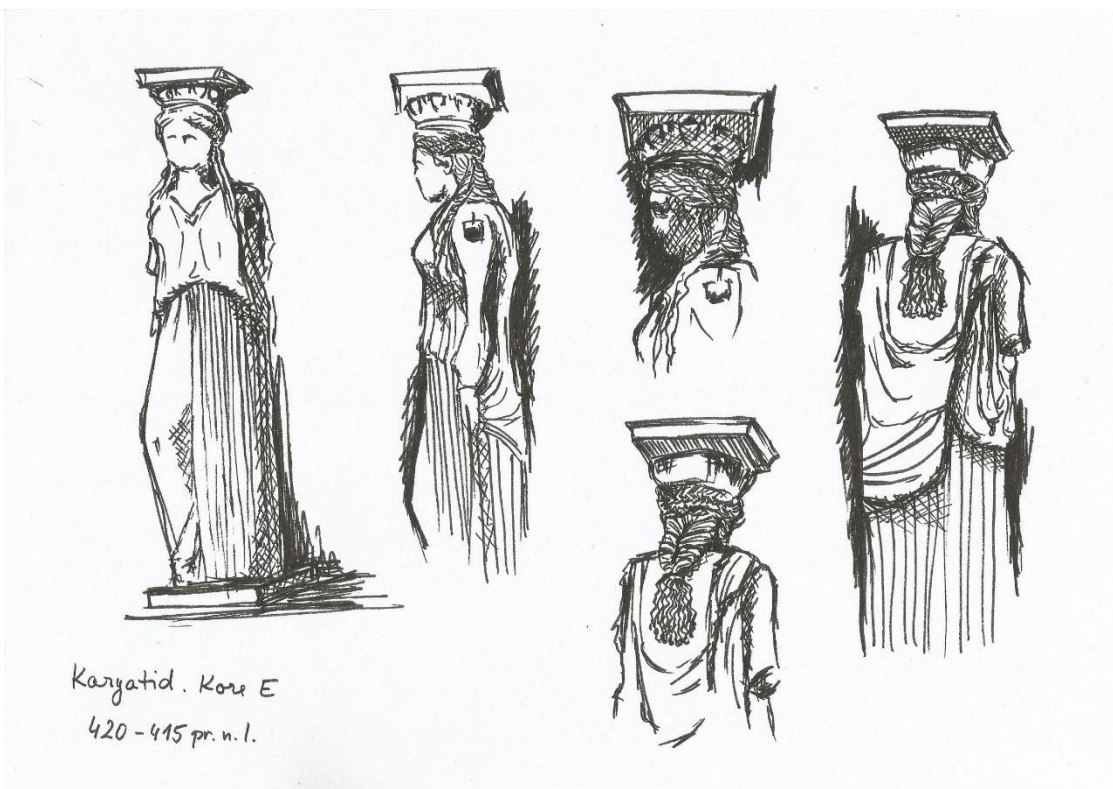
Obrázek 1 – Akropole (fix; 210 × 297 mm, A4)

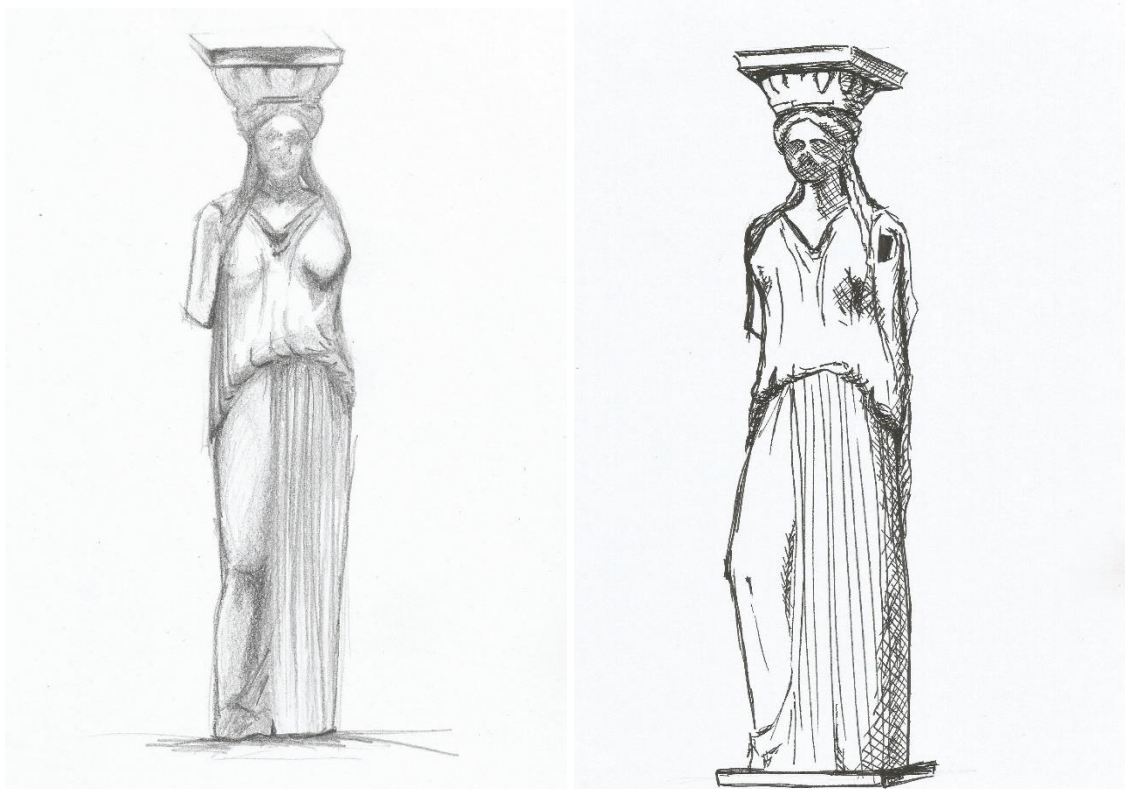
Obrázek 2 – Parthenon (tužka; 210 × 297 mm, A4)

Obrázek 3 – Sfinga (tužka; 10 × 297 mm, A4)

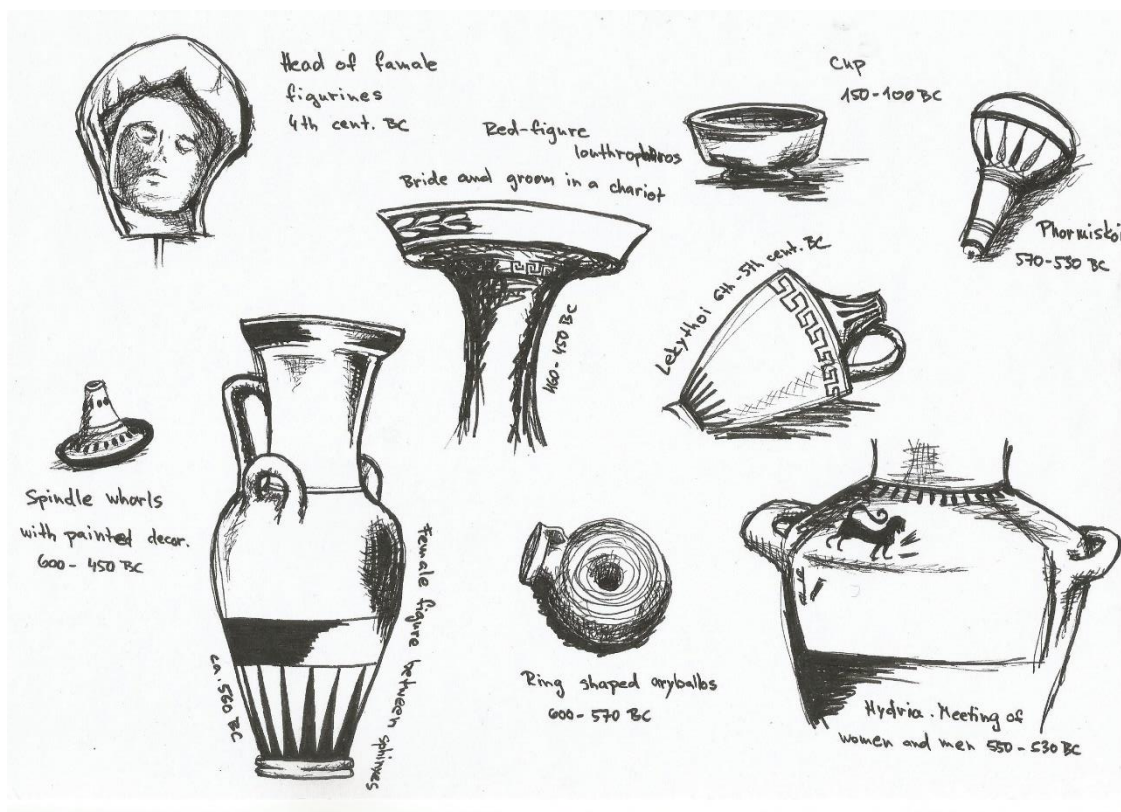
Obrázek 4 – Karyatida E (více stran; fix; 10 × 297 mm, A4)

Obrázek 5 – Karyatida E (tužka) a obrázek 6 – Karyatida E (fix) (210 × 297 mm, A4)

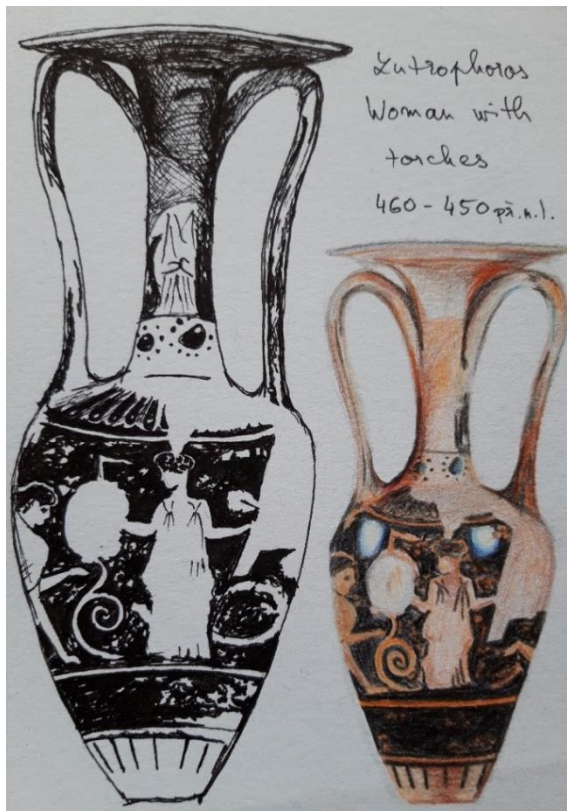
Obrázek 7 – Karyatida E (uhel; 297 × 420 mm, A3)

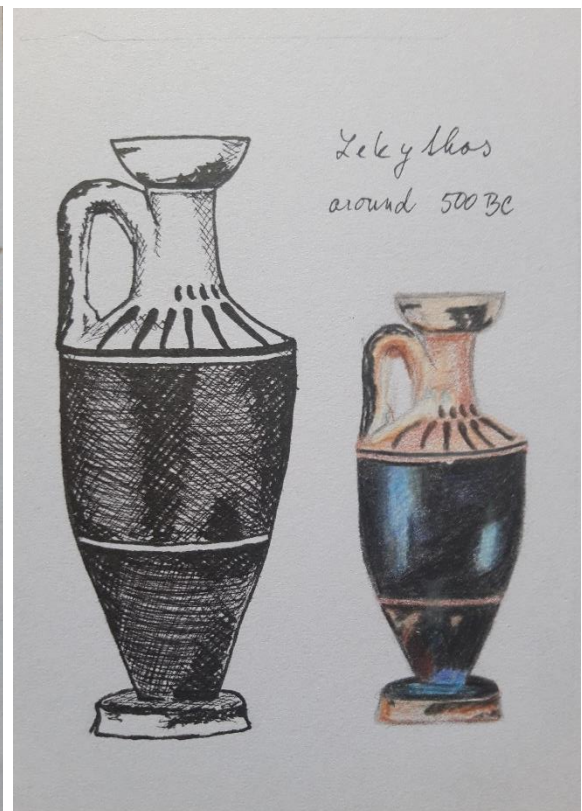
Obrázek 8 – keramika (fix, 210 × 297 mm, A4)

Obrázek 9 – Alabastron (fix a pastelky, 115 × 165 mm)

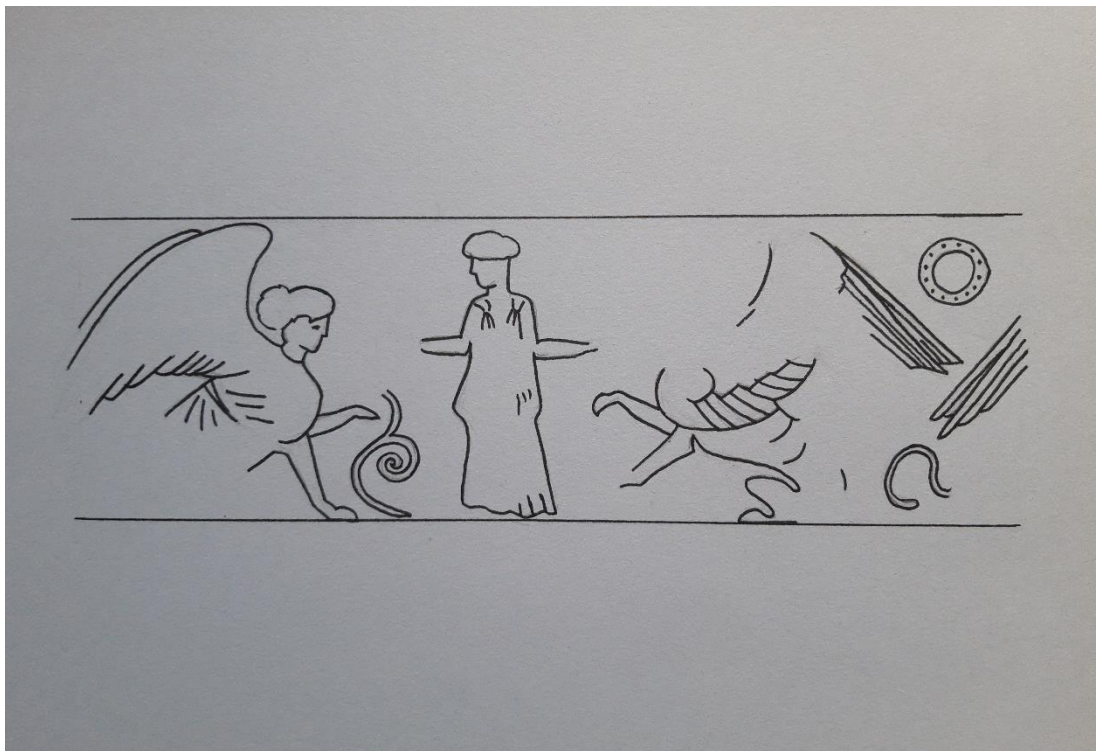

Obrázek 10 – Lútroforos

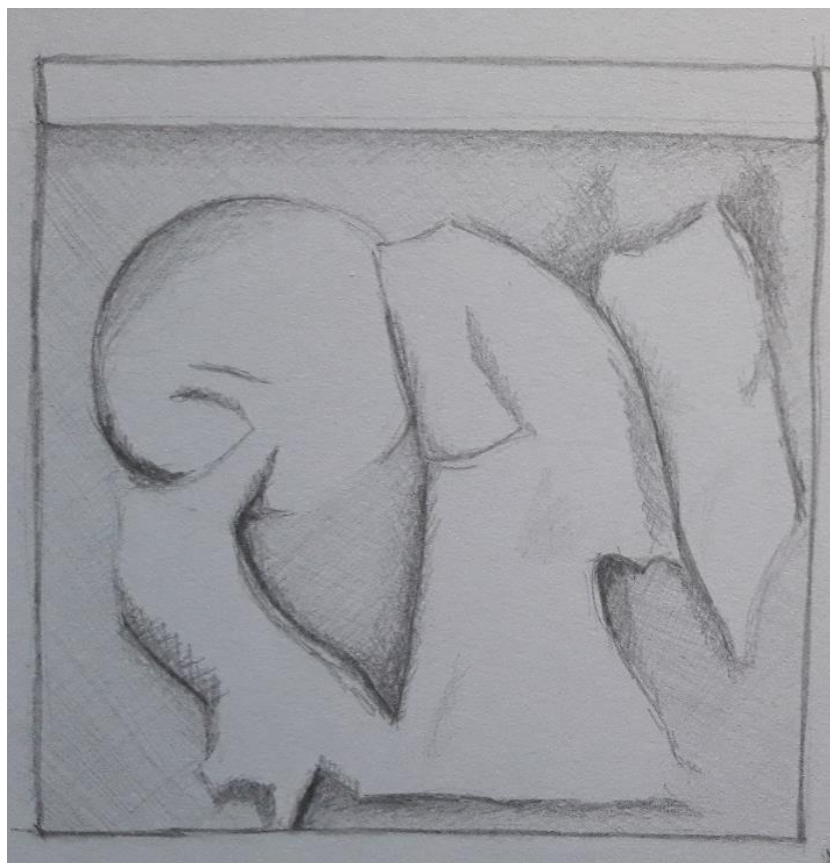

Obrázek 11 – Lékythos

(fix a pastelky, 115 × 165 mm)

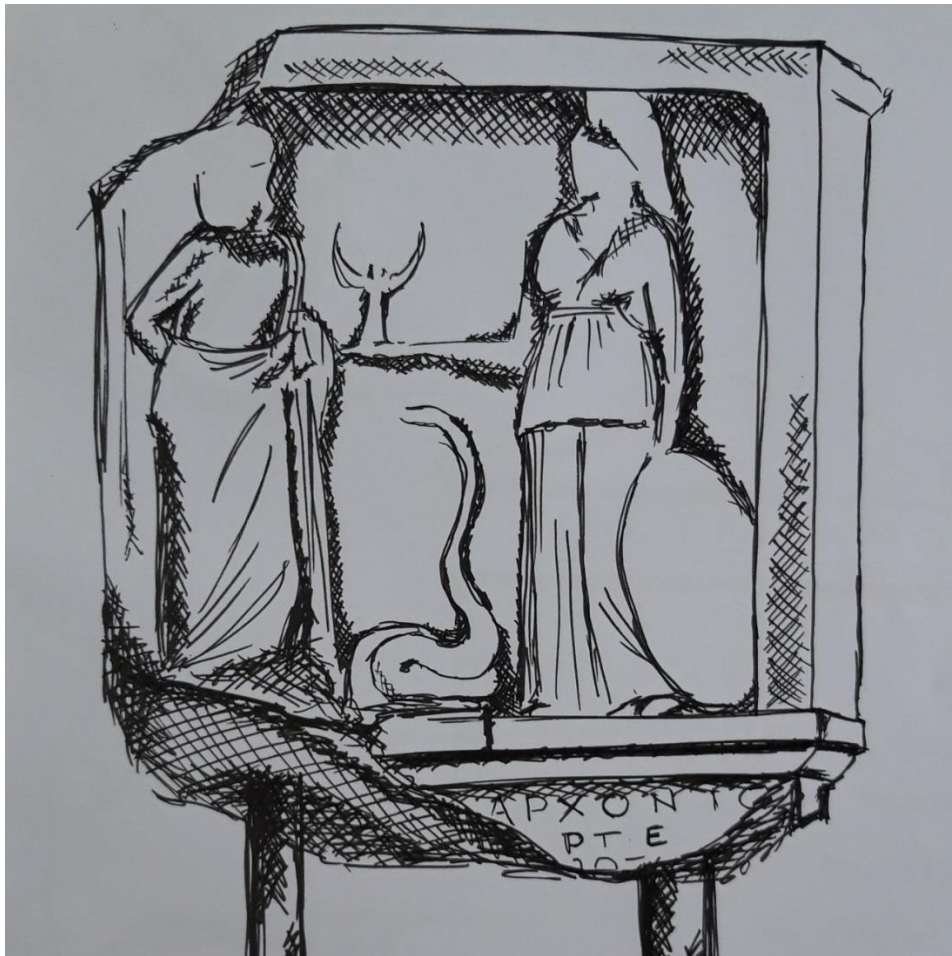
Obrázek 12 – malba na lútroforos (fix, 210 × 297 mm, A4)

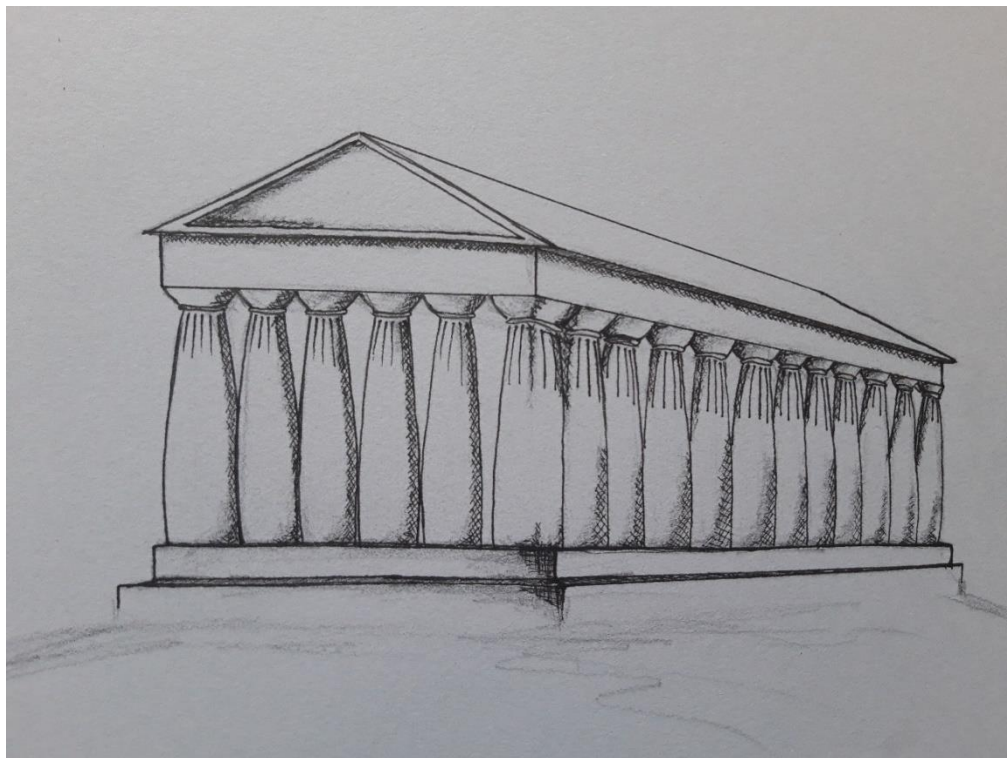
Obrázek 13 – Východní metopa 4 (tužka, 210 × 297 mm, A4)

Obrázek 14 – Východní metopa 4 (fix, 210 × 297 mm, A4)

Obrázek 15 – Reliéf, čestný dekret (fix; 297 × 420 mm, A3)

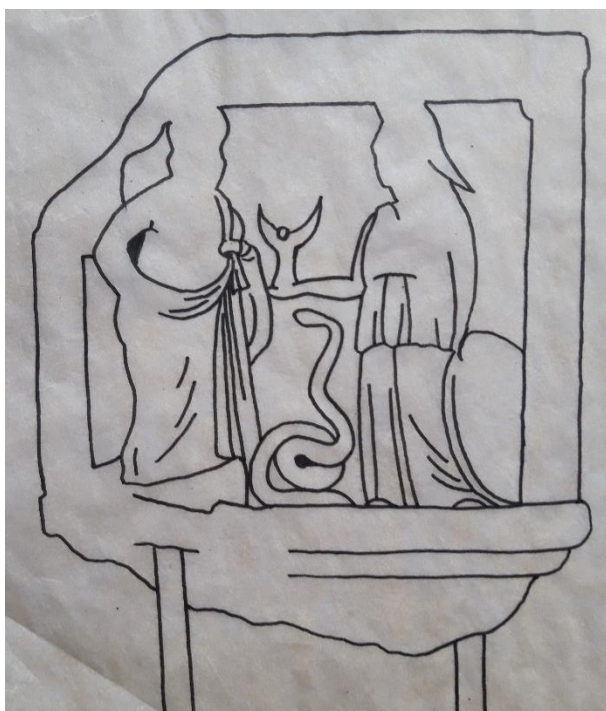

Obrázek 16 – chrám (fix a tužka; 210 × 297 mm, A4)

Příloha B – zjednodušené kresby pro digitalizaci

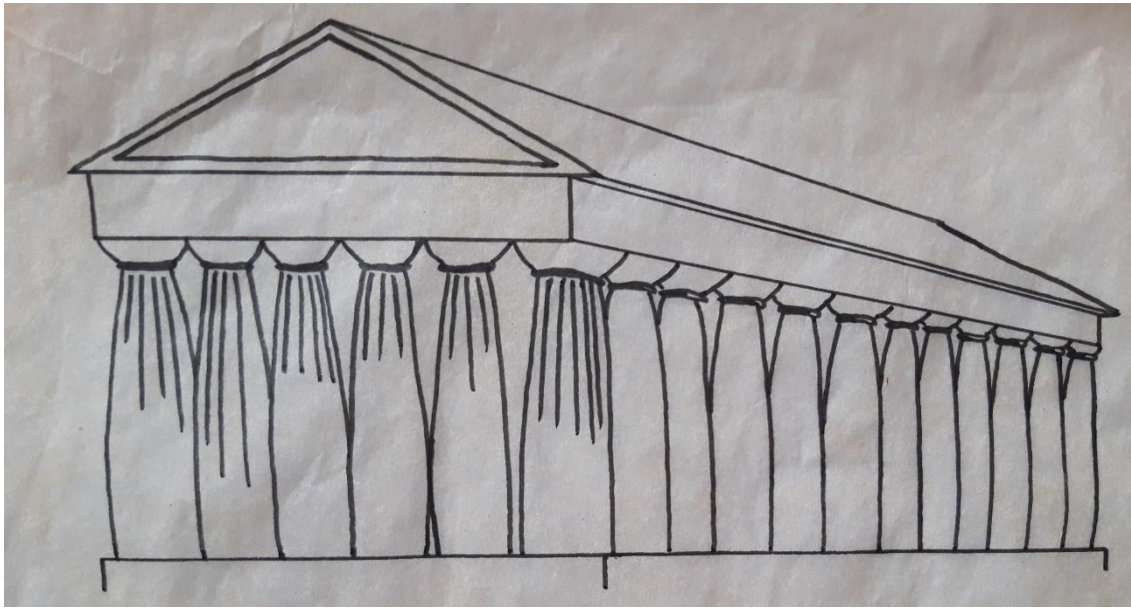
Obrázek 1 – východní metopa 4

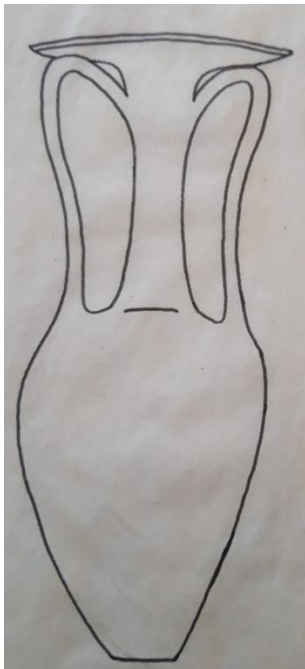
Obrázek 2 – reliéf , čestný dekrt

Obrázek 3 – Karyatida E

Obrázek 4 – chrám

Obrázek 5 – váza

Obrázek 6 – lékythos

Obrázek 7 - lútroforos

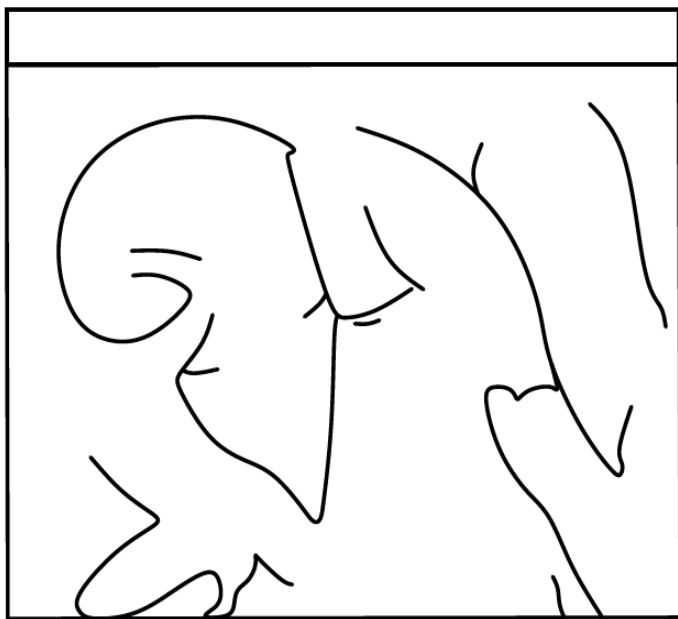

Obrázek 8 – malba na lútroforos

Obrázek 8 – alabastron

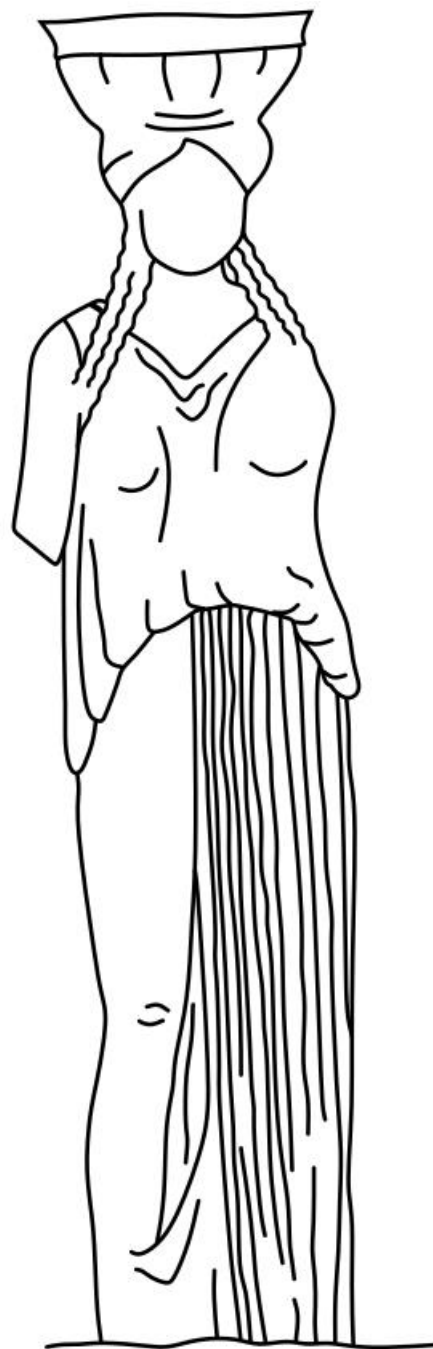
Příloha C – digitální kresby

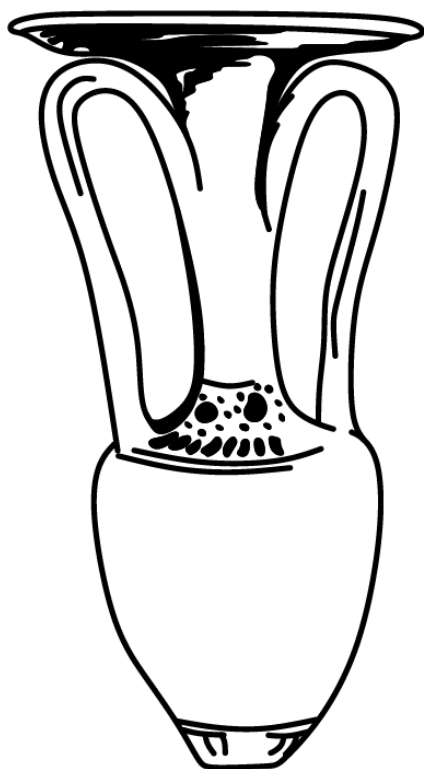
Obrázek 1 – Východní metopa 4

Obrázek 2 – Čestný dekret pro občana z Crotonu

Obrázek 3 – Karyatida E

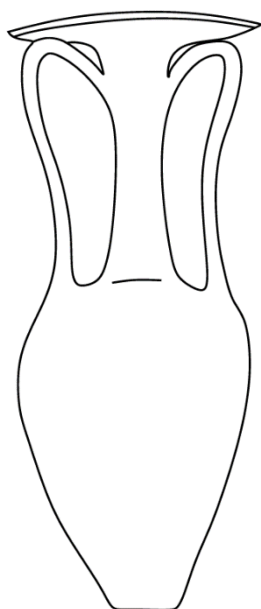
Obrázek 4 – Lútroforos

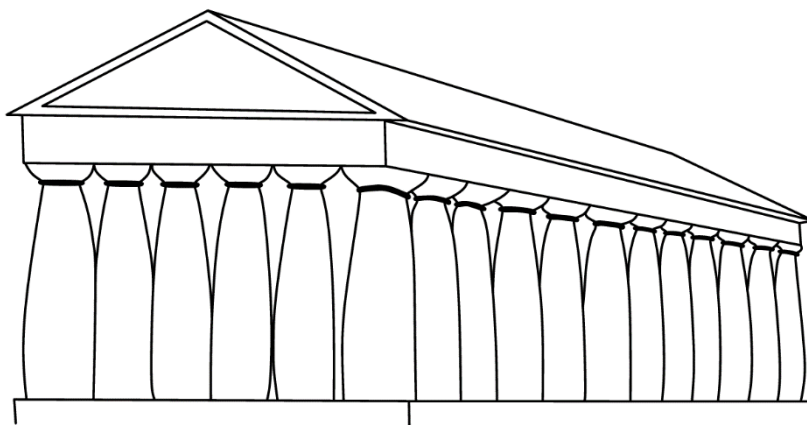
Obrázek 5 – Lékythos

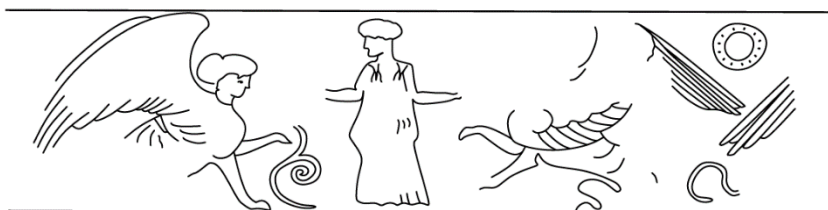
Obrázek 6 – Alabastron

Obrázek 7 – váza

Obrázek 8 – chrám

Obrázek 9 – malba na lútroforos